

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för språk och litteraturer

Nederländska

Taal van het hart

Een vergelijking tussen de Nederlandse en Engelse vertalingen
van *Hjärtans Fröjd* door Per Nilsson

Angelica Ericsson

Kandidatuppsats
HT11

Handledare:
Sara Van Meerbergen
Stockholms universitet
Examinator:
Mona Arfs

Samenvatting

In deze scriptie worden de Nederlandse, Amerikaanse en Britse vertalingen van het Zweedse jeugdboek *Hjärtans Fröjd* van Per Nilsson vergeleken. Het onderzoek wordt volgens de principes van de descriptieve vertaalwetenschap (beschreven door Gideon Toury) uitgevoerd, en het doel is te zien welke vertaalproblemen er zijn ontstaan, hoe ze opgelost worden en hoe de tekst aan een andere taal- en cultuurcontext aangepast wordt.

De verschillende vertaalproblemen worden ingedeeld volgens type: verschijnselen van nul-equivalentie, verschijnselen van gedeeltelijke equivalentie, vertalingen van namen, woordspelingen en overige vertaalproblemen. De oplossingen worden daarna volgens vier vertaalstrategieën – naturalisatie, neutralisatie, explicitering en exotisering – gsystematiseerd.

Uit het onderzoek blijkt dat op enkele veranderingen na de Nederlandstalige vertaling relatief dicht bij de Zweedse brontekst ligt, terwijl het in de Amerikaanse en Britse vertalingen vaker voorkomt dat er een korte uitleg wordt toegevoegd of een passage weggehaald.

Sammanfattning

I denna uppsats jämförs de nederländska, amerikanska och brittiska översättningarna av den svenska ungdomsboken *Hjärtans Fröjd* av Per Nilsson. Analysen görs enligt den deskriptiva översättningsvetenskapens principer (beskrivna av Gideon Toury), och syftet är att se vilka översättningsproblem som uppstår, hur problemen har lösts och hur texten har anpassats till en annan språk- och kulturkontext.

De olika översättningsproblemen delas in efter typ: partiell ekvivalens, nollekvivalens, översättning av namn, ordlekar och övriga översättningsproblem. Därefter systematiseras lösningarna enligt fyra översättningsstrategier: naturalisering, neutralisering, explicitering och exotisering.

Undersökningen visar att den nederländska översättningen håller sig relativt nära källtexten, medan det i de amerikanska och brittiska översättningarna oftare förekommer att en kort förklaring läggs till eller att ord och textstycken tagits bort.

Inhoud

1 Inleiding	3
1.1 Doelstelling	3
1.2 Dispositie	3
1.3 Onderzoeksmateriaal	4
2 Theorie en methode	5
2.1 Descriptieve vertaalwetenschap	5
2.2 Methode	6
2.3 Equivalentie	6
2.4 Vertaalstrategieën	7
3 Resultaat en analyse van preliminaire normen	9
3.1 Vertalers	9
3.2 Kaften en flapteksten	9
3.2.1 Zweedse uitgave	10
3.2.2 Nederlandse uitgave	11
3.2.3 Amerikaanse uitgave	12
3.2.4 Britse uitgave	14
3.3 Conclusie van de analyse van preliminaire normen	15
4 Resultaat en analyse van operationele normen	16
4.1 Vertaling van namen	16
4.2 Vertaling van verschijnselen van gedeeltelijke equivalentie	20
4.3 Vertaling van verschijnselen van nul-equivalentie	24
4.4 Woordspelingen en overige vertaalproblemen	27
4.5 Bijzonderheden	29
4.5.1 Bijzonderheden in de Nederlandse vertaling	29
4.5.2 Bijzonderheden in de Amerikaanse vertaling	30
4.5.3 Bijzonderheden in de Britse vertaling	35
4.6 Conclusie van de analyse van operationele normen	37
5 Conclusie	38
Literatuurlijst	40
Bijlage	42

1 Inleiding

Vertalen is keuzes maken. Aangezien woorden maar zelden exacte equivalenten in een andere taal hebben, vormt de vertaler of vertaalster¹ woord voor woord de nieuwe tekst. De vertaler wordt een coauteur van het werk, die bepaalt of plaats- en persoonsnamen wel of niet vertaald zullen worden, welke cultuurspecifieke tradities en verschijnselen uitgelegd moeten worden en hoe taalspecifieke uitdrukkingen en connotaties omgezet kunnen worden. Door bewuste keuzes wordt de brontekst uit een bepaalde taal- en cultuurcontext gehaald en naar een nieuwe context overgebracht en aangepast.

De kunst van het vertalen wordt door vertalers uitgevoerd, en door onderzoekers geanalyseerd. Soms lopen de twee vakken samen, maar vaak wordt het praktische, ambachtelijke werk van vertalers en het abstracte, academische vak van de onderzoekers in twee verschillende werelden verricht.² De vertalers voeren hun werk uit zoals ze denken dat het hoort, terwijl onderzoekers doorgaan met het definiëren, analyseren en systematiseren van hun vertalingen.

In deze scriptie zal onderzoek dicht bij de werkelijkheid van de vertaler worden verricht, bij de kleine maar belangrijke keuzes die steeds gemaakt moeten worden. Focus ligt op praktische vertaalproblemen, vooral op taal- en cultuurspecifieke uitdrukkingen die moeilijk te vertalen zijn, en hoe ze opgelost (kunnen) worden.

1.1 Doelstelling

De doelstelling van deze scriptie is om de Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen van het Zweedse jeugdboek *Hjärtans Fröjd* (1992) te vergelijken om te zien welke vertaalproblemen er zijn ontstaan, hoe ze worden opgelost en hoe de tekst aangepast wordt aan een andere taal- en cultuurcontext.

De volgende vragen zullen hier beantwoord worden:

1. Hoe worden de vertalingen aan hun nieuwe lezers aangepast qua kaftontwerp, flaptekst, keuze van vertaler en profiel van de uitgever, en in hoeverre is dit in overeenstemming met het Zweedse origineel?
2. Welke vertaalproblemen zijn er vanwege taal- en cultuurspecifieke verschillen ontstaan, en hoe zijn ze opgelost?
3. Is er bij een meerderheid van de onderzochte vertaalproblemen een voorkeur voor een specifieke oplossing te zien, ofwel is er een preferentie voor een bepaalde vertaalstrategie?

1.2 Dispositie

In hoofdstuk 1.3 over het onderzoeksmateriaal worden het boek, *Hjärtans Fröjd*, en de onderzochte vertalingen geïntroduceerd. Het onderzoek wordt uitgevoerd volgens de descriptieve vertaalwetenschap, waarvan het descriptieve, niet-normatieve perspectief in hoofdstuk 2.1 wordt uitgelegd. Daarna volgt in hoofdstuk 2.2 een beschrijving van de methode die bij het onderzoek wordt gebruikt en een presentatie van verschillende soorten vertaalproblemen (zoals nul-equivalentie, gedeeltelijke equivalentie en persoons- en plaatsnamen) en gebruikelijke oplossingen of vertaalstrategieën: naturalisatie, neutralisatie, explicitering en exotisering. In hoofdstuk 3 en 4 worden de resultaten van het onderzoek gepresen-

¹ Een persoon die vertaalt kan natuurlijk of een vertaler, of een vertaalster zijn. Hier zal voortaan 'vertaler' worden gebruikt met de betekenis 'persoon (mannelijk of vrouwelijk) die vertaalt' om het onhandige 'vertaler/vertaalster' te vermijden.

² Langeveld (2008), blz 10

teerd, ingedeeld aan de hand van de verschillende soorten vertaalproblemen, en tenslotte in hoofdstuk 5 de conclusies die hieruit getrokken kunnen worden.

1.3 Onderzoeksmateriaal

Het primaire onderzoeksmateriaal is de Zweedse brontekst en de Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen van het boek *Hjärtans Fröjd* (1992) van Per Nilsson. Het is een boek voor jongeren (vanaf ongeveer 15 jaar), en is een liefdesverhaal over een jongen die de aandenkens aan zijn eerste liefde verwoest, en tegelijkertijd voor het laatst zijn herinneringen aan haar voor zich ziet. De auteur is een bekende Zweedse schrijver van jeugdboeken, en dit boek hoort tot een van zijn meest bekende boeken, in Zweden en in het buitenland. Voor *Hjärtans Fröjd* kreeg Per Nilsson van zijn Zweedse uitgever de Rabén & Sjögrens prijs voor beste liefdesroman bij het verschijnen in 1992. Het boek is later ook met de prestigieuze Duitse jeugdliteratuurprijs Deutscher Jugendliteraturpreis³ (1997) en de Nederlandse jeugdliteratuurprijs voor vertaalde boeken, de Zilveren Zoen⁴ (1999) beloond.⁵

Hjärtans Fröjd is in het Deens, Duits, Engels, Italiaans, Koreaans, Noors en Nederlands verschenen. In deze scriptie zullen alleen de Nederlandstalige vertaling *De geur van melisse* (1998), vertaald door Femke Blekkingh-Muller, en de Engelstalige vertaling *Heart's Delight* (2003)/*Loves Me Loves Me Not* (2005), vertaald door Tara Chace, worden gebruikt.

De Nederlandstalige vertaling verscheen voor het eerst in 1998, en de Engelstalige vertaling verscheen in Verenigde Staten onder de titel *Heart's Delight* in 2003 en in Groot-Brittannië onder de titel *Loves Me Loves Me Not* in 2005. De Britse uitgave is in essentie identiek aan de Amerikaanse, er zijn slechts enkele aanpassingen wat betreft grammatica en cultuurspecifieke woorden gemaakt.⁶ In deze scriptie zal voornamelijk de Amerikaanse uitgave worden gebruikt, de Britse vertaling wordt alleen beschreven in gevallen waarin er een wezenlijk verschil bestaat tussen de twee Engelstalige vertalingen.

In deze scriptie zal verder met de afkorting 'BT' naar de Zweedse brontekst worden verwezen, de Nederlandse doelttekst wordt met 'DTNL' en de Amerikaanse doelttekst met 'DTAM' aangeduid. Naar de Britse versie van de Engelstalige vertaling wordt met de afkorting 'DTBR' verwezen.

³ zie website Deutscher Jugendliteraturpreis (geraadpleegd 2012-01-19 21:50)

⁴ zie juryrapport van Zilveren Zoen 1999 op website Leesplein (2012-01-19 22:38)

⁵ van Coillie et al (2004), blz 244-245

⁶ Bijvoorbeeld zijn de Amerikaanse woorden 'chips' en 'grocery store bag' door de Britse woorden 'crisps' en 'carrier bag' vervangen

2 Theorie en methode

In dit hoofdstuk worden de principes van de descriptieve vertaalwetenschap – de theoretische basis van deze scriptie – uitgelegd. Daarna volgt een beschrijving van de gebruikte methode, en een presentatie van zowel verschillende soorten vertaalproblemen (zoals nul- en gedeeltelijke equivalentie) als gebruikelijke oplossingen (de naturaliserende, neutraliserende, expliciterende en exotiserende vertaalstrategieën).

2.1 Descriptieve vertaalwetenschap

De descriptieve vertaalwetenschap, gevormd door onder andere Itamar Even-Zohar, Gideon Toury, André Lefevere, Raymond van den Broeck, José Lambert en Theo Hermans, richt zich op het objectieve analyseren van het vertaalproces.⁷ In plaats van een prescriptieve rol aan te nemen (zoals eerdere theorieën hadden gedaan), wilden de voorstanders van de descriptieve theorie een niet-normatief onderzoeksperspectief aannemen.

In het boek *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained* (1999) beschrijft Theo Hermans de ideeën die de basis van de descriptieve vertaalwetenschap vormen, vooral de ideeën van Gideon Toury. Volgens Hermans ligt de focus:

... less on what translation should have been, could have been, or might have been than on what it is - or better: how it appears to be, how it presents itself to us.⁸

Binnen de descriptieve vertaalwetenschap ziet men de brontekst als een product van een broncultuur, met zowel zijn eigen taal als eigen culturele normen. Binnen de kinder- en jeugdliteratuur kunnen ook bepaalde pedagogische normen een rol spelen bij het vertalen.⁹ De tekst wordt door de vertaling overgedragen en aangepast aan een doelcultuur, met een eigen taal en eigen culturele en pedagogische normen.

Volgens de theoretici is het vertalen in feite een confrontatie tussen twee soorten linguïstische en discursieve normen, één vanuit de brontekst en één vanuit de doelttekst. Als vertalers vertalen moeten ze dus allebei de normen in de gaten houden, en een evenwicht proberen te vinden tussen de normen van de broncultuur en de doelcultuur. Omdat zulke beslissingen regelmatig gemaakt moeten worden, ontstaan uiteindelijk vertaalnormen.¹⁰ De normen hebben op hun beurt invloed op de verwachtingen van lezers van vertaalde teksten, en daardoor worden de normen versterkt. Normen kunnen dus mee helpen verklaren waarom een vertaler, als hij met een bepaald vertaalprobleem geconfronteerd wordt, de neiging heeft om een voorkeur aan een bepaalde oplossing te geven.¹¹

Toury spreekt in dit verband van **preliminaire normen** en **operationele normen**.¹² De preliminaire normen behandelen alles rond de vertaling: welke uitgeverij de vertaling heeft laten drukken, welke vertaler de tekst vertaalde, of er vanuit de originele tekst of vanuit een andere vertaling vertaald werd, enz. De operationele normen behandelen het vertalen zelf: hoe de doelttekst met de brontekst overeenkomt, of passages weggehaald of toegevoegd worden, en hoe culturele uitdrukkingen zijn vertaald.¹³

⁷ Hermans (1999), blz 11-12

⁸ Hermans (1999), blz 6

⁹ Van Meerbergen (2010), blz 57

¹⁰ Hermans (1999), blz 74

¹¹ Hermans (1999), blz 74

¹² Hermans (1999), blz 75-76

¹³ Hermans (1999), blz 75-76

2.2 Methode

Het onderzoek wordt in twee delen uitgevoerd. Eerst worden de preliminaire normen onderzocht om te zien hoe de vertalingen aan hun presumptieve lezers worden aangepast. Er wordt gekeken naar het profiel van uitgeverijen die ze hebben gepubliceerd, de vertalers die zijn gekozen en tot welke doelgroep de kaftontwerpen en flapteksten zijn gericht.

In het tweede deel wordt geanalyseerd welke specifieke vertaalproblemen er zijn ontstaan en hoe ze in de verschillende vertalingen worden opgelost. De Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen worden met het Zweedse origineel vergeleken en opmerkelijke inhoudelijke verschillen (die niet worden verklaard door grammaticale regels of door taalspecifieke uitdrukkingen) worden genoteerd. Daarna worden de geconstateerde verschillen kwalitatief geanalyseerd vanuit vier bekende vertaalstrategieën: naturalisatie, neutralisatie, explicitering en exotisering.¹⁴ De verschillende oplossingen worden dan met elkaar vergeleken, en een eenvoudig kwantitatief onderzoek wordt verricht om te zien of er in de verschillende vertalingen een voorkeur is voor een bepaalde vertaalstrategie.

2.3 Equivalentie

De keuze voor een vertaalstrategie hangt voor een groot deel af van het soort vertaalprobleem waarmee de vertaler wordt geconfronteerd. Arthur Langeveld schrijft in *Vertalen wat er staat* (2008) over verschillende soorten equivalentie. Bij een volledige **1:1-equivalentie** heeft het woord of de uitdrukking in de brontaal een equivalent in de doeltaal dat vrijwel exact dezelfde betekenis heeft.¹⁵ Voorbeelden zijn de namen van de maanden en de weekdays (bijvoorbeeld ‘maart’ (Ndl) - ‘mars’ (Zw), ‘donderdag’ (Ndl) - ‘torsdag’ (Zw), ‘zomer’ (Ndl) - ‘sommar’ (Zw)).

Volgens Langeveld zijn er ook verschillende vormen van **gedeeltelijke equivalentie**.¹⁶ Twee woorden kunnen bijvoorbeeld in twee talen dezelfde betekenis hebben, terwijl het woord in één van de talen ook andere betekenissen heeft die in de andere taal niet bestaan. Voorbeelden hiervan zijn de woorden ‘tang’ (Ndl) en ‘tång’ (Zw), die dezelfde betekenis hebben als het over gereedschap gaat, maar waar het Zweedse woord ook ‘zeewier’ kan betekenen.

In sommige gevallen hebben beide woorden andere betekenissen die niet overeen komen tussen de twee talen. Voorbeelden zijn de woorden ‘smeren’ (Ndl) en ‘smörja’ (Zw) die allebei de betekenis ‘iets vettigs uitstrijken op’ hebben, maar in het Nederlands ook kan duiden op ‘ervandoor gaan’, en in het Zweeds een substantief kan zijn dat ‘onzin’ betekent.

Een taal kan één woord hebben voor een verschijnsel waar een andere taal meerdere woorden voor heeft. Zo heeft het Nederlands bijvoorbeeld maar één woord voor de moeder van een ouder, ‘oma’, terwijl het Zweeds altijd een onderscheid maakt tussen de moeder van de moeder, ‘mormor’, en de moeder van de vader, ‘farmor’.

Er bestaan ook, volgens Langeveld, woorden met **nul-equivalentie**, woorden en verschijnselen die geen equivalenten in een andere taal hebben.¹⁷ Zo heeft het Zweeds bijvoorbeeld geen woorden voor ‘appelstroop’ of ‘Sinterklaassurprise’, en kent het Nederlands geen woorden voor ‘semla’ en ‘Pomperipossaskatt’.

¹⁴ Beschreven in Joosen & Vloeberghs (2008), blz 224-225

¹⁵ Langeveld (2008), blz 47-48

¹⁶ Langeveld (2008), blz 48-52

¹⁷ Langeveld (2008), blz 52-53

Langeveld noemt ook een laatste groep van nul-equivalentie, **persoon- en aardrijkskundige namen**. Ook al zijn de namen van de grootste steden en de beroemdste mensen in een land ook buiten de grenzen bekend, in het buitenland zijn ze vaak niet meer dan namen.¹⁸ Als ze in het buitenland helemaal niet bekend zijn, dragen ze voor de lezers van een vertaling nog minder betekenis. Bij Zweden roepen bijvoorbeeld de namen Multatuli en het Torentje in Den Haag geen heldere voorstellingen op, en voor Nederlanders hebben de namen Malexander en Gustav Fridolin geen wijdere betekenis.

Bij een 1:1-equivalentie is er geen sprake van een vertaalprobleem, maar bij een gedeeltelijke equivalentie gaan bijvoorbeeld woordgrappen of rijm vaak verloren in een vertaling. Bij een nul-equivalentie moeten woorden vaak uitgelegd worden (wat Langeveld ook explicitering noemt), of ze moeten vervangen worden door iets dat erop lijkt (bijvoorbeeld in een Nederlandse vertaling het Zweedse ‘filmjök’ door het Nederlandse ‘yoghurt’ vervangen).

2.4 Vertaalstrategieën

In de vertaalwetenschappelijke literatuur worden meerdere verschillende vertaalstrategieën beschreven. Langeveld maakt een onderscheid tussen vier soorten ‘vertaaltransformaties’: omzettingen, veranderingen, toevoegingen en weglatingen.¹⁹ Deze worden door alle vertalers toegepast waar een tekst vanwege grammaticale of lexicale redenen niet ‘direct’ (in dezelfde woordvolgorde en met exacte equivalenten) vertaald kan worden.

Vanwege de korte omvang van deze scriptie is het niet mogelijk om alle voorkomende soorten vertaaltransformaties in de doelteksten te analyseren. De focus ligt op specifieke vertaalproblemen, ontstaan door woorden en uitdrukkingen van nul- en gedeeltelijke equivalentie. Veranderingen in bijvoorbeeld woordvolgorde worden daarom niet nader onderzocht.

De vier vertaalstrategieën die in deze scriptie onderzocht worden, zijn **naturalisatie**, **neutralisatie**, **explicitering** en **exotisering**.²⁰ Deze worden door onder andere Vanessa Joosen en Katrien Vloeberghs gebruikt om de oplossingen van vertaalproblemen in vooral kinder- en jeugdboeken te systematiseren. Daarom zijn ze beter geschikt dan de vertaaltransformaties van Langeveld om vertaalproblemen in een jeugdboek te analyseren.

Terwijl van volwassen lezers wordt verwacht dat ze in het algemeen een grotere kennis van buitenlandse namen, culturen en tradities hebben, worden teksten voor kinderen vaak meer aangepast. Vreemde elementen worden uitgelegd, vervangen of zelfs weggehaald om de tekst toegankelijker te maken, en de graad van adaptie hangt vaak van de leeftijd van de verwachte lezers af. Waar een vertaling van een kleuterboek soms zelfs alle buitenlandse verschijnselen vermijdt, moet de vertaler van jeugdboeken een evenwicht proberen te vinden tussen herkenbare, aangepaste passages en vreemde elementen die een mogelijkheid tot groter cultuurkennis aanbieden.²¹

De in deze scriptie onderzochte vertaalstrategieën zijn:

Naturalisatie - vreemde elementen in de broncultuur worden vervangen door herkenbare equivalenten in de doelcultuur. Bijvoorbeeld wordt het Zweedse “en liten Prince” in de Nederlandse vertaling vervangen door “een pakje Marlboro” (DTNL: 64).

¹⁸ Langeveld (2008), blz 53

¹⁹ Langeveld (2008), blz 68

²⁰ Joosen & Vloeberghs (2008), blz 224-225

²¹ Joosen & Vloeberghs (2008), blz 224-225; O’Sullivan (2005), blz 93-98

Neutralisatie - vreemde elementen in de brontaal worden weggelaten of vervangen door een algemene omschrijving, waar bijvoorbeeld het Zweedse specifieke woord ‘polkagrisar’ vervangen kan worden door het algemene woord ‘snoepjes’ in het Nederlands. In de Amerikaanse vertaling wordt het Zweedse “ICA-kasse” omschreven als “grocery store bag” (DTAM: 34).

Explicitering - vreemde elementen worden met korte uitleg of omschrijving verduidelijkt. Bijvoorbeeld wordt de Zweedse Konsum in de Nederlandse vertaling als “de grote Konsumsupermarkt” omschreven (DTNL: 64).

Exotisering - vreemde elementen in de brontaal worden letterlijk overgenomen in de vertaling. Zo worden bijvoorbeeld de namen van de Zweedse supermarkten Konsum, ICA, Minilivs en Närköpet letterlijk overgenomen in de Engelstalige vertaling, ook al zouden de lezers moeite hebben om de Zweedse namen uit te spreken (DTAM: 69-70).

3 Resultaat en analyse van preliminaire normen

In het volgende hoofdstuk wordt de preliminaire normen van de Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen *Hjärtans Fröjd* geanalyseerd. De preliminaire normen van een vertaling zijn de keuzes die gemaakt worden door de uitgever, die beslist welke boeken vertaald zullen worden, door welke vertaler en voor welke beoogde lezer. In deze scriptie wordt de keuze van vertalers, kaftontwerpen en flapteksten van de vertalingen geanalyseerd.

3.1 Vertalers

De Nederlandse vertaler Femke Blekkingh-Muller studeerde Scandinavische taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam.²² Sinds 1995 vertaalt ze regelmatig boeken, vooral kinder- en jeugdboeken en literaire thrillers, en heeft tot nu toe een veertigtal boeken vertaald. Vóór *De geur van melisse* (1998) heeft ze *Het lied van de raaf* (1996) van Per Nilsson vertaald, en later zijn *Jij, jij en jij* (2000), *Anders dan jij* (2001), *17* (2003), *15* (2006) en *Ik ben geen racist* (2007) in haar vertaling verschenen. Ze heeft ook jeugdboeken van o.a. Katarina von Bredow (uit het Zweeds), Bjarne Reuter (uit het Deens), Katarina Mazetti (uit het Zweeds) en Jo Nesbø (uit het Noors) vertaald.²³

De vertaler van de Engelstalige vertaling, de Amerikaanse vertaler Tara Chace, studeerde Noors aan de University of California en Scandinavian Studies aan de University of Washington en is sinds 1999 freelance vertaler.²⁴ Ze vertaalt vooral juridische en medische documenten en slechts af en toe literaire boeken. *Heart's Delight* was haar eerste vertaling van een Per Nilsson-boek, en later heeft ze ook *You and You and You* (2005) en *Seventeen* (2007) vertaald. Behalve boeken van Per Nilsson heeft ze ook boeken van Klaus Hagerup (uit het Noors), Jo Nesbø (uit het Noors), Sara Kadefors (uit het Zweeds) en Karen Fastrup (uit het Deens) vertaald.²⁵

Beide vertalers zijn dus ervaren vertalers vanuit de Scandinavische talen. Maar terwijl de Nederlandse vertaler vooral kinder- en jeugdboeken vertaalt, is de Amerikaanse vertaler gespecialiseerd in medische en juridische documenten. Volgens het CV van Tara Chace was *Heart's Delight* haar eerste gepubliceerde vertaling van een boek, en tegelijk ook het eerste boek geschreven door Per Nilsson dat ze vertaalde.²⁶ Femke Blekkingh-Muller had al vier gepubliceerde jeugdboeken vóór *De geur van melisse* vertaald (waarvan twee uit het Zweeds), onder andere een boek van dezelfde auteur.²⁷

3.2 Kaften en flapteksten

Jongeren (en volwassenen) kiezen vaak boeken vanwege hun kaften, en het kaftontwerp van een boek is dus van grote betekenis voor een potentiële lezer die de inhoud of de auteur niet van tevoren kent.

²² zie website Hoogland van Klaveren (geraadpleegd 2012-01-19 21:51) en website Koninklijke Bibliotheek (geraadpleegd 2012-01-19 21:53)

²³ zie website Hoogland van Klaveren (geraadpleegd 2012-01-19 21:51) en website Koninklijke Bibliotheek (geraadpleegd 2012-01-19 21:53)

²⁴ zie website Tara Chace (geraadpleegd 2012-01-19 22:09) en website Proz (geraadpleegd 2012-01-19 22:41)

²⁵ zie website Tara Chace (geraadpleegd 2012-01-19 22:09) en website Proz (geraadpleegd 2012-01-19 22:41)

²⁶ zie website Tara Chace (geraadpleegd 2012-01-20 11:29)

²⁷ zie website Koninklijke Bibliotheek (geraadpleegd 2012-01-20 11:30)

Jonge lezers vinden in het algemeen kaften met sterke kleuren en spannende motieven, die duidelijk tot hun eigen of een iets oudere leeftijd gericht zijn, het meest aantrekkelijk.²⁸ De meeste (jonge en volwassen) lezers gaan ervan uit dat de kافت de inhoud van het boek weerspiegelt, en kunnen ook door de kافت een liefdesverhaal van een probleemboek of een avonturenroman onderscheiden.

3.2.1 Zweedse uitgave

Hjärtans Fröjd (1992) is in meerdere uitgaven in Zweden verschenen. De inhoud is steeds dezelfde, maar de kaften zijn verschillend. Bij een oudere uitgave (1997) staat op de voorkant een kaal melisseplantje en daarnaast een grijze telefoon onder een hoop melisseblaadjes tegen een witte achtergrond. Bij een uitgave uit 2001 staan de titel en de naam van de auteur met witte letters op een rode achtergrond, en daaronder een foto van een oor van een slapend meisje. Op de paperbackuitgave uit 2004 ziet men een veelkleurige illustratie van een grijsblauw appartementengebouw tegen een roze en zwarte achtergrond waar het licht in een van de ramen brandt. Alle uitgaven zijn tot jongere lezers (vanaf ongeveer 12 jaar) gericht.

In deze scriptie wordt vooral de 5^e oplage uit 2007, met een collage op de voorkant, geanalyseerd.²⁹ Op de voorgrond staan bladzijden uit een geruit schrijfblok, in blauw en geel gekleurd, waarop in ‘handgeschreven’ blokletters de titel van het boek en de naam van de auteur zijn geschreven. Daaronder staat een korrelige roodachtige foto van twee zoenende gezichten en een groene foto van melisseblaadjes. De achterkant is geel, met een klein stukje geel geruit schrijfblokpapier waarop een gedicht uit het boek in handgeschreven blokletters staat:

Hon kom in från dimman
Hennes röda hår
lyste upp min morgon
lyste upp mitt liv (BT: 15)

*Ze stapte binnen vanuit de mist
Haar rode haar
verlichtte mijn morgen
verlichtte mijn leven (DTNL: 15)*

De flaptekst is een citaat van een passage uit het boek:

En dimmig morgon i november satt han som vanligt längst bak i bussen på väg till skolan. Redan när bussen saktade in vid den där hållplatsen upptäckte han något rött, något rött som inte brukade finnas där, och när den rödhåriga flickan [*med den mossgröna bomullsjackan*] stigit ombord tyckte han att hon lyste upp hela bussen. Ja, så hade det varit första gången han såg henne. Visste han redan då att hon var Hjärtans Fröjd? (BT: 15-16, gecursiveerde tekst weggehaald op de achterkant)

Op een mistige ochtend in november zat hij zoals altijd helemaal achterin de bus op weg naar school. Al voordat de bus bij die halte stilstond, zag hij iets roods, iets roods dat daar anders niet was en toen het roodharige meisje [met het mosgroene katoenen jack] was ingestapt, leek het wel of ze de hele bus verlichtte. Ja, zo was het gegaan de eerste keer dat hij haar had gezien. Had hij toen al geweten dat zij Melisse was? (DTNL: 15-16, gecursiveerde tekst weggehaald op de achterkant)

Daaronder staan citaten uit twee recensies uit Zweedse kranten, en een korte presentatie van de auteur.

²⁸ Nordin Eskelin (2007), blz 47-51

²⁹ Alle kaften die hier worden geanalyseerd zijn in de bijlage afgebeeld.

Het kaftontwerp en de flaptekst lijken tot jongeren, zowel meisjes als jongens, te zijn gericht. De sterke kleuren en de handgeschreven blokletters vallen op en geven een dramatische indruk, de zoenende gezichten geven weer dat het boek over liefde (en seks) gaat. Het gedicht op de achterkant is romantisch maar wordt niet té sentimenteel door de blokletters en de geruite schrijfblokachtergrond.

De flaptekst geeft weer dat het boek over een jongen gaat, die blijkbaar onder de indruk is van een roodharig meisje dat op een dag in de bus stapt. Hij vertelt over zijn eerste indrukken van haar en vraagt zich af of hij toen als wist dat zij ‘de vreugde van zijn hart’ was. De tekst is sentimenteel, en misschien iets té romantisch voor sommige potentiële lezers, maar vanwege de sterke kleuren en de collage op de voorkant lijkt het boek toch geschikt voor zowel jongens als meisjes van ongeveer 14-jarige leeftijd.

De uitgeverij, Rabén & Sjögren, is één van de grootste uitgevers van kinder- en jeugdliteratuur in Zweden, en publiceert boeken van onder andere Astrid Lindgren, H C Andersen, Rold Dahl en Aidan Chambers. Rabén & Sjögren classificeert de lezers van *Hjärtans Fröjd* als ‘jonge volwassenen’, vanaf 15 jaar oud.³⁰

3.2.2 Nederlandse uitgave

Geen van de buitenlandse uitgaven lijkt op de Zweedse kaften, elke uitgave heeft een nieuw ontwerp gekregen. Op de Nederlandse uitgave *De geur van melisse* uit 2002 staat de naam van het boek en de auteur in het wit tegen een lichtblauwe achtergrond, en daaronder staat een foto van een meisjesgezicht achter het raam van een bus.

In deze scriptie zal de 1^e uitgave uit 1998 geanalyseerd worden. Op de voorkant staat een illustratie in olieverf, met de titel van het boek en de naam van de auteur in witte letters op een rode achtergrond, en in het midden een naakt roodharig meisje, liggend tegen een groene achtergrond. Op de achterkant komen dezelfde rode velden terug, en tegen het groen in het midden staat de volgende flaptekst:

Als in een film trekken de gebeurtenissen van de afgelopen maanden aan hem voorbij. Bij elk voorwerp dat voor hem op tafel ligt, heeft hij herinneringen: buskaartje, grammaticaboek, briefkaart, plantje citroenmelisse, pakje condooms, een in elkaar gerold laken en een scheermesje.

Iedere dag gaat hij met de bus naar school en op een dag ziet hij haar. Sindsdien kijkt hij naar haar uit. Als ze uitstapt hangt er nog even een zweem van de geur van citroen, citroenmelisse ontdekt hij later. Na maanden spreekt ze hem onverwachts aan, en hij kan zijn geluk niet op.

Gek. Hij had het altijd moeilijk gevonden om te praten. Met haar was het makkelijk. Het ging als vanzelf. Hij hoefde niet naar woorden te zoeken, hij bedacht zijn antwoorden niet tien minuten te laat, zoals hij anders altijd deed en er was altijd wel iets om over te praten. Ontzettend veel om over te praten. De busreizen waren hopeloos kort.

Allerlei dingen uit die tijd bewaart hij zorgvuldig, ook het laken waarop ze één keer hebben gevreeën. Zijn verlangen naar haar groeit, maar zij kan zijn gevoelens niet beantwoorden. Nu gooit hij één voor één die voorwerpen weg en probeert weer grip te krijgen op zijn leven.

Na de samenvatting volgt een korte lijst van prijzen die het boek heeft ontvangen.

Het kaftontwerp lijkt voor jongere lezers, tussen ongeveer 12 en 17 jaar oud, te zijn gemaakt, met sterke kleuren en grote opvallende letters. De voorkant, met warme kleuren en het naakte meisje lokt waarschijnlijk zowel jongens als meisjes, en het rustige en mysterieuze gezicht van het meisje geeft tegelijk een romantisch en sexy indruk.

³⁰ zie website Rabén & Sjögren (geraadpleegd 2012-01-20 18:17)

De flaptekst geeft een samenvatting van de inhoud. De eerste passage is geconcentreerd op de voorwerpen en de herinneringen die de hoofdpersoon aan die voorwerpen hecht. Daarna volgt een korte beschrijving van hoe hij haar in de bus ontmoet, de geur van citroenmelisse ruikt en hoe hij uiteindelijk met haar aan het praten komt. Na het citaat uit het boek (DTNL: 28) wordt beschreven hoe hij de voorwerpen die hem aan haar hebben herinnert en die hij nu één voor één weggooit om weer grip op zijn leven te krijgen.

De doelgroep van het kaftontwerp van de Nederlandse uitgave lijkt in vergelijking met de Zweedse uitgave wat ouder en meer literair. Het formaat van het boek is groter, en de illustratie in olieverf geeft een meer intellectueel en volwassen indruk. Terwijl de Zweedse kaft meer expliciet en intiem is, met een ingezoomde foto van twee zoenende jonge mensen, is de Nederlandse illustratie wat afstandelijker. Het meisje ligt alleen en wordt op afstand bewonderd, het feit dat haar ogen gesloten zijn creëert afstand en geeft een dromerige indruk.

Uit de flaptekst op de Zweedse uitgave blijkt dat het boek over een jongen gaat die onder de indruk is van een roodharig meisje. De tekst is heel vaag, niet meer dan enkele details van het verhaal worden gepresenteerd. Maar voor de lezer van de Nederlandse tekst wordt een groot deel van de inhoud van het boek blootgelegd. De achterkant vertelt dat de hoofdpersoon door een reeks voorwerpen zijn herinneringen aan zijn geliefde voor zich ziet, dat hij na maanden van verlangen eindelijk met haar aan het praten is gekomen, dat het praten hem gemakkelijk afgaat, dat zij zijn verlangen niet beantwoordt heeft en dat hij nu alle relikwieën van haar verwoest.

Een aarzelende potentiële lezer zou misschien eerder de Nederlandse vertaling kiezen, hier wordt duidelijk voorgesteld wat de lezer van de inhoud van het boek kan verwachten. Vooral het laatste stuk, waarin wordt verteld dat ze gevreeën hebben en dat het boek een ongelukkige liefde beschrijft, zal de jonge lezer kunnen overhalen. De Zweedse flaptekst is hier té vaag voor, hier wordt vooral de romantiek en het verlangen benadrukt maar verder krijgt de lezer heel weinig indicaties van wat hij of zij van de inhoud kan verwachten.

De uitgeverij Lemniscaat publiceert kinder- en jeugdboeken, onder andere van H C Andersen, Selma Lagerlöf, Michael Ende en Jean de Brunhoff. Lemniscaat classificeert dit boek als een boek voor young adults, of jongeren vanaf 12 jaar.³¹

3.2.3 Amerikaanse uitgave

De kaft van de eerste Amerikaanse editie van *Heart's Delight* is lichtgrijs, met op de voorkant de titel in rode letters en de naam van de auteur in het wit. Op de achtergrond staat een foto van opgeblazen lichtgrijze en roze condooms.

In deze scriptie zal de kaft van de 2^e Amerikaanse uitgave geanalyseerd worden, met een voorkant met de titel van het boek in lichtbruin en paars, en de naam van de auteur in het zwart tegen een witte achtergrond. Daarboven staat een foto van een bruin oog van een roodharig meisje, en in het midden van het oog een filmcamera. Helemaal boven op de achterkant staan twee bruine ogen en een beetje rode haar, en een citaat uit het boek tegen een zwarte achtergrond:

Before Heart's Delight, I was a boy, he thinks.
Before Heart's Delight, I was a child. (DTAM: 6)

³¹ zie website Lemniscaat (geraadpleegd 2012-01-20 18:48)

Daarna volgt een samenvatting van de inhoud:

When he first saw Ann-Katrin on the bus, he was mesmerized, captivated, consumed.

But that was before.

Now he sits alone in his room, a sixteen-year-old boy, waiting for her to call. Wishing for her to tell him it was real. It was as perfect as he imagined.

But the phone sits silently.

The boy continues to wait, systematically destroying all of the objects from their short-lived relationship.

He rips up the bus pass from their first meeting.

The phone is quiet.

He throws the pot of lemon balm she gave him over the edge of the balcony.

No phone call.

He tosses the black Frisbee and the Swiss Army knife over too.

Still the phone stays silent.

As he plays their relationship over in his mind like a movie, he wonders:

What if his heart's delight doesn't call? Will life be worth living then?

Laatst op de achterkant staan citaten uit boekverslagen en daarna een korte lijst van Amerikaanse boekenlijsten van uitgevers en bibliotheken waarop het boek heeft gestaan.

De grote letters en het oog van een jong meisje laat zien dat het een boek voor jongeren is bedoeld, maar dat is hier minder opvallend dan bij de Zweedse en Nederlandse uitgaven. Het dromerige licht op de foto geeft romantische associaties, en het oog dat naar de beschouwer kijkt nodigt de lezer uit om een geheim of iets diepzinnigs met de hoofdpersoon te delen.

Het citaat op de achterkant ("Before Heart's Delight, I was a boy...") geeft de indruk dat het over een initiatieroman gaat, over iemand die volwassen wordt door zijn Heart's Delight tegen te komen. De samenvatting geeft het liefdesverdriet, de rituele verwoesting van aandenkens en het wachten op het telefoongesprek weer zonder dat het sentimenteel wordt, en zal waarschijnlijk de aandacht van zowel jongens als meisjes kunnen trekken.

In vergelijking met de Zweedse en Nederlandse kافتen lijkt de Amerikaanse kافت voor wat oudere lezers te zijn bedoeld. De kleuren zijn niet zo sterk en opvallend, maar eerder koel en rustig. De Zweedse en Nederlandse kافتen maken allebei toespelingen op seks, maar de Amerikaanse kافت geeft die associaties niet. Het meisjesoog op de foto is scherp en kijkt de toeschouwer direct aan, terwijl het geïllustreerde meisje van de Nederlandse kافت en de roodkorrelige zoenende gezichten van de Zweedse kافت allebei wat afstandelijker en minder realistisch zijn.

Net als de Nederlandse flaptekst geeft de Amerikaanse tekst een groot deel van de inhoud van het boek weer. De lezer krijgt te weten dat het boek over een ongelukkig liefdesverhaal gaat, en dat de hoofdpersoon zijn aandenkens verwoest terwijl hij op haar telefoontje wacht. Maar terwijl de jongen in de Nederlandse vertaling meer een passief slachtoffer lijkt te zijn, wordt de hoofdpersoon in de Amerikaanse tekst toch wat daadkrachtiger voorgesteld omdat het zwaartepunt meer ligt bij het verwoesten van de voorwerpen.

De uitgever Simon Pulse is eigenlijk de jeugdafdeling van de grote internationale uitgever Simon & Schuster.³² Helaas vermeldt noch de website noch de kافت voor welke leeftijd het boek is bedoeld.

³² zie website Simon & Schuster (geraadpleegd 2012-01-23 15:35)

3.2.4 Britse uitgave

De kaft van de 1^e Britse uitgave van *Loves Me Loves Me Not* is roze, met de titel in grote met de hand geschreven rood-witte letters en de naam van de auteur in met de hand geschreven zwarte letters. Op de achtergrond staan veelkleurige bloemen, getekende hartjes en de titel in kleinere, handgeschreven letters. Een hoekje van de kaft lijkt naar achter gevouwen, en daarachter is een klein stukje van een schijfblok te zien, volgeschreven met dezelfde zin: “Loves me loves me not”. Op de achterkant staan veelkleurige bloemen, een doorgestreept getekend hart, de titel, de naam van Ann-Katrin en een kort gedicht:

She came in from the fog
Her red hair
Lit up my morning
Lit up my life (DTBR: 12)

Bovenop staat een tagline in het roze:

If someone made a movie about the first time you fell in love, what would it be like?

En daaronder staat een korte samenvatting van de inhoud van het boek:

When he first saw Ann-Katrin on the bus, he was enchanted, mesmerised, captivated, smitten. But now he sits alone in his room, with all the objects he associates with her collected in front of him. As he plays the movie of their relationship over in his head, memory and reality blend into one story, the final show. A bittersweet story about love, heart-break and moving on.

De Britse editie is duidelijk tot jonge meisjes gericht vanwege de titel, de roze kleur, de bloemen, hartjes en de herhaalde zin ‘Loves me loves me not’. De hartjes en bloemen duiden erop dat het boek romantisch is, en de handgeschreven letters en getekende symbolen geven een persoonlijke en sentimentele indruk.

De tagline draagt ook bij aan de romantische sfeer, en samen met de laatste regels over “love, heart-break and moving on” wordt het resultaat heel sentimenteel. De samenvatting is net een korte versie van de Amerikaanse flaptekst en geeft ook het liefdesverdriet en de rituele verwoesting van aandenkens weer, maar benadrukt de romantische obsessie en het dramatische, definitieve eind.

Net als in de Zweedse flaptekst wordt hier slechts enkele details weergegeven, maar er wordt toch meer over de inhoud van het boek gezegd. Het wordt heel duidelijk dat het boek over ongelukkige liefde gaat, en over een relatie die al voorbij is. De hoofdpersoon is hier, net als in de Nederlandse tekst, een passieve deelnemer die zijn herinneringen aan haar weer voor zich ziet. Maar hier wordt niets gezegd van het telefoontje waar hij op zit te wachten, en de lezer kan niet weten waarom hij ongelukkig is - is ze met een ander ervandoor gegaan, is ze verhuisd of heeft ze het uitgemaakt omdat ze genoeg van hem heeft gekregen?

De Britse kaft is blijkbaar voor jongere lezers bedoeld, en in tegenstelling tot de andere kaften is deze heel duidelijk tot meisjes gericht. Het stereotype kaftontwerp klopt niet met de inhoud van het boek, waarin de hoofdpersonen het traditionele rollenpatroon niet volgen. De mannelijke hoofdpersoon wordt als onervaren, sentimenteel en onbeholpen voorgesteld, terwijl de vrouwelijke hoofdpersoon meer ervaren en zelfverzekerd is. In tegenstelling tot de ‘standaard’ liefdesroman is zij helemaal niet in een diepere relatie geïnteresseerd.³³ Bovendien zal de Britse kaft waarschijnlijk een groot deel van de potentiële lezers afstoten. Het boek is vanuit

³³ Schmidl (2005), blz 293-296

het perspectief van een zestienjarige jongen geschreven, maar welke jongen van die leeftijd zou vrijwillig een roze boek met bloemen en hartjes lenen of kopen?

De uitgeverij Hodder Children's Books profileert zich als een uitgever van kinderboeken van kwaliteit, en heeft onder andere boeken van A. A. Milne, Enid Blyton en Oscar Wilde gepubliceerd.³⁴ Helaas vermeldt hun website niets over *Loves Me Loves Me Not*, en het was dus niet mogelijk om erachter te komen voor welke leeftijd het boek is bedoeld.

3.3 Conclusie van de analyse van preliminaire normen

Zowel de Nederlandstalige als de Engelstalige vertalingen zijn allebei door ervaren vertalers gemaakt, al heeft de Nederlandse vertaler wat meer ervaring met het vertalen van Zweedse jeugdboeken dan de Amerikaanse.

De kaften van de Zweedse, Nederlandse, Amerikaanse en Britse uitgaven zijn allemaal tot jongere lezers gericht, maar niet noodzakelijkerwijze op jongeren van precies dezelfde leeftijd. De Britse kافت lijkt tot jongeren vanaf 12 jaar te zijn gericht, de Zweedse en Nederlandse tot jongeren vanaf ongeveer 15 jaar en de Amerikaanse tot iets oudere lezers. Alleen de Britse kافت is duidelijk tot jonge meisjes gericht, de andere uitgaven hebben een meer geslachtsneutraal ontwerp.

De Zweedse flaptekst is in vergelijking met de anderen wat vaag, en geeft alleen maar weer dat het boek over een jongen gaat die van een meisje in de bus erg onder de indruk is. De Britse geeft ook weinig details maar signaleert heel duidelijk dat het verhaal over een ongelukkige liefde gaat, en over een relatie die al over is. De Nederlandse en Amerikaanse teksten zijn heel gul met details, en laten de potentiële lezer weten dat het verhaal over een jongen gaat die verliefd wordt op een meisje dat zijn gevoelens niet beantwoordt, en dat hij (terwijl hij op haar telefoontje zit te wachten) één voor één de voorwerpen die hem aan haar doen denken verwoest.

De uitgeverijen Rabén & Sjögren, Lemniscaat en Hodder Children's Books profileren zich allemaal als uitgevers van kinder- en jeugdboeken, Simon Pulse is de jeugdboekafdeling van de grote uitgever Simon & Schuster.

³⁴ zie website Hodder Children's Books (geraadpleegd 2012-01-23 15:14)

4 Resultaat en analyse van operationele normen

In het volgende hoofdstuk worden de operationele normen van de Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen van *Hjärtans Fröjd* geanalyseerd. De operationele normen van een vertaling zijn de keuzes die de vertaler maakt als hij/zij beslist hoe de tekst aan de doeltaal en -cultuur aangepast moet worden: of er passages weggehaald of toegevoegd moeten worden, welke cultuurspecifieke verschijnselen uitgelegd of vervangen moeten worden, en hoe taal-specifieke uitdrukkingen en connotaties het beste in de doeltaal omgezet kunnen worden. In dit hoofdstuk worden specifieke vertaalproblemen, die veroorzaakt worden door woordspelingen of verschijnselen van nul- of gedeeltelijke equivalentie, geanalyseerd.

4.1 Vertaling van namen

De Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen zijn allebei relatief trouw aan het origineel, er worden geen langere passages toegevoegd of weggehaald. Persoonsnamen en plaatsnamen worden niet vertaald, de naam Henke wordt bijvoorbeeld in zowel de Nederlandse als in de beide Engelstalige versies bewaard, ook al is het geen echte naam maar een bijnaam.

Ann-Ka

Een duidelijk vertaalprobleem van gedeeltelijke equivalentie ontstaat bij de eerste ontmoeting tussen de hoofdpersoon en zijn geliefde in het zevende hoofdstuk. De hoofdpersoon zit in de bus met een vriend over striphelden te praten en de hoofdpersoon zegt, om de vriend te pesten:

- Spindelmannen, äh, den där äcklige insekten. Nänä, den störste seriehjälten i världshistorien är ingen spindel, det är en anka, det vet ju alla.
- Vad för nåt? sa Henke och låtsades upprörd.
- En anka. ANKA! (BT: 21)

'Spiderman, ach, dat vieze insect. Nee hoor, de grootste stripheld in de wereldgeschiedenis is geen spin, het is een eend, dat weet toch iedereen.'

'Wat?' Zei Henke en deed net alsof hij verontwaardigd was.

'Een eend. EEND!' (Mijn vertaling)

Het Zweedse woord voor eend, 'anka', lijkt net op de bijnaam 'Ann-Ka' van zijn geliefde, Ann-Katrin. Ze hoort hem en denkt dat hij haar roept, en draait zich om. Kort daarna spreken ze voor het eerst met elkaar:

- Jag trodde att du ropade på mig, log hon.
- Vadå? Han förstod inte.
- Jag trodde att du menade mig, log hon. När du ropade Anka. Jag trodde du menade mig.
- A... anka? stammade han och förstod ännu mindre. Var... varför skulle jag kalla dig anka? Jag skulle ... Jag skulle aldrig kalla dig anka... (...)
- Anka? En anka är nån med vaggande gång och bred stjärt som säger kvack, kvack, sa han i alla fall.
- Allting stämmer in på mig, log hon muntert. Kvack, kvack. (BT: 22-23)

'Ik dacht dat je me riep,' lachte ze.

'Wat?' Hij snapte het niet.

'Ik dacht dat je mij bedoelde,' lachte ze. 'Toen je Anka riep. Ik dacht dat je mij bedoelde.'

'A... anka?' stamelde hij en begreep er nog minder van. 'Waar ... waarom zou ik je eend noemen? Ik zou ... ik zou je nooit eend noemen...' (...)

'Eend? Een eend is iemand met een waggelende gang en brede kont die gak, gak zegt,' zei hij toch maar.

'Alles klopt bij mij,' lachte ze vrolijk. 'Gak, gak.' (Mijn vertaling)

Deze scène is van grote betekenis voor de rest van het boek, en kan dus niet weggelaten worden. De vertalers hebben hier drie mogelijke oplossingen:

1. Ze kunnen een variant van de naturaliserende vertaalstrategie gebruiken. Door de naam van Ann-Katrin te veranderen en haar een nieuwe bijnaam te geven die op de naam van Donald Duck (waar ze het hier over hebben) lijkt, kunnen ze een vergelijkbare scène in de doeltaal beschrijven.
2. Ze kunnen een expliciterende vertaalstrategie gebruiken en met een korte uitleg de grap verduidelijken.

De Amerikaanse vertaler heeft deze oplossing gekozen, en geeft dus een korte uitleg:

'My name's Ann-Katrin and some people call me Ann-Ka because it sounds like 'anka'. You know, 'duck' in Swedish.' (DTAM: 22)

Zo verstaat de lezer ook de verwarring van de hoofdpersoon, die niet begrijpt waarom ze denkt dat hij haar 'eend' zou noemen.

3. Ze kunnen een naturaliserende vertaalstrategie kiezen en Donald Duck door een andere bekende stripheld vervangen met een naam die lijkt op de bijnaam van Ann-Katrin.

Deze oplossing heeft de Nederlandse vertaler gekozen, en Donald Duck door Franka, een Nederlandse stripheldin, vervangen. Dit is een zeer elegante oplossing, maar het verband met 'eend' gaat hier verloren, en wordt maar gedeeltelijk vervangen:

'Franka? Franka is een dom kind, een domme gans', zei hij toch maar. 'Dat ben ik toch ook', lachte ze vrolijk. 'Gak, gak, gak'. (DTNL: 23)

Melisse

Een ander belangrijk vertaalprobleem ontstaat in de Nederlandse vertaling bij de verschillende Zweedse connotaties bij de naam 'Melisse'. In het Zweeds wordt de Melisseplant ook wel 'Hjärtans fröjd' genoemd, wat ongeveer 'Vreugde van het hart' betekent. In het boek wordt hier veel mee gespeeld, de hoofdpersoon noemt in zijn gedachten zijn geliefde 'Hjärtans Fröjd' naar haar favoriete plant, de Melisse.

In het Engels is er eigenlijk geen sprake van een vertaalprobleem. De plant Melisse (of lemon balm) heeft in het Engels ook de bijnaam 'Heart's Delight', en de Zweedse dubbele betekenis wordt dus gemakkelijk overgedragen door een naturaliserende vertaalstrategie.

In het Nederlands heeft de plant ook wel de bijnaam 'Hartelust' (ook al is de bijnaam niet erg bekend), maar die wordt in de vertaling niet gebruikt.³⁵ Hier wordt voor een neutraliserende vertaalstrategie gekozen, waardoor de Zweedse connotatie verloren gaat.

- Hjärtansfröjd. En kryddväxt. Den heter hjärtansfröjd. Eller citronmeliss. Men hjärtansfröjd är vackrare. Visst?
- Mycket, sa han.
- (...)
- Hjärtans Fröjd, viskade han för sig själv. Du är det... (BT: 40-41)

³⁵ De bijnaam Hartelust wordt in het tweede boek *De terugkeer van Melisse* (2009), vertaald door dezelfde vertaler, wel gebruikt.

'Hartelust. Een kruid. Het heet melisse. Of citroenmelisse. Maar hartelust is mooier, toch?'
'Veel mooier, zei hij.'

(...)

'Hartelust,' fluisterde hij zachtjes in zichzelf. 'Dat ben jij...' (Mijn vertaling)

'Melisse. Dat is een kruid. Het heet melisse. Of citroenmelisse. Maar melisse is mooier, toch?'

'Ja, veel mooier,' zei hij.

(...)

'Melisse,' fluisterde hij zachtjes in zichzelf. 'Dat ben jij...'

 (DTNL: 39-41)

Als de hoofdpersoon later ontdekt dat hun relatie niet was wat hij gedacht had, is zij opeens geen Hartelust meer:

Hon, som inte längre var Hjärtans Fröjd utan på några sekunder förvandlats till en främmande människa, tittade på honom. (BT: 119)

Zij, die niet langer Hartelust was, maar in de loop van enkele seconden in een vreemde was veranderd, keek hem aan. (Mijn vertaling)

Zij, die niet langer Melisse was, maar in de loop van een paar seconden in een vreemde was veranderd, keek hem aan. (DTNL: 119)

Supermarkten en productnamen

De namen van Zweedse supermarkten en producten kunnen als voorbeelden van zowel nul- als gedeeltelijke equivalentie gezien worden. Waar de namen slechts de functie hebben om tussen verschillende soorten winkels of producten een onderscheid te maken en verder geen nadere betekenis hebben, worden ze als vertaalproblemen van gedeeltelijke equivalentie beschouwd. In deze gevallen kunnen de namen gemakkelijk volgens een exotiserende vertaalstrategie met rust gelaten worden, volgens een expliciterende strategie uitgelegd worden, volgens een neutraliserende strategie omschreven worden of volgens een naturaliserende strategie vervangen worden.

De namen van de Zweedse supermarkten Konsum, ICA, Minilivs en Närköpet worden verschillend behandeld in de Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen. Waar het over een plastic tas uit ICA gaat, gebruiken de beide vertalers een neutraliserende vertaalstrategie. Van welke supermarkt de tas afkomstig is, is hier niet belangrijk en "ICA-kasse" (BT: 34, 37) kan dus vervangen worden door "plastic tas/tasje" (DTNL: 33, 37) of "grocery store bag" (DTAM: 34, 37).

Als de hoofdpersoon later in vier verschillende winkels condooms probeert te kopen, worden er verschillende strategieën gebruikt, zelfs binnen dezelfde tekst. De naam van de supermarkt waar hij uiteindelijk terechtkomt, wordt in de Engelstalige vertaling eerst met een neutraliserende strategie omschreven ("the grocery store/supermarket" (DTAM: 68, DTBR: 72)), en in de Nederlandse volgens een exotiserende strategie intact gelaten (DTNL: 63). Maar als dezelfde winkel een tweede keer wordt genoemd, wordt in zowel de Engelstalige als de Nederlandstalige vertalingen de naam samen met een korte expliciterende verklaring vermeld: "de grote Konsum-supermarkt" (DTNL: 64) en "his fourth grocery store/supermarket, Konsum" (DTAM: 70, DTBR: 74).

In de voorgaande passage worden twee verschillende strategieën gebruikt.

Sedan hade han varit på ICA, Minilivs och Närköpet i tur och ordning, men på alla tre ställena fanns kondomerna i kassan tillsammans med cigaretter och tobak, så man var tvungen att gå fram till expediten och säga:

- Hrm. Ett paket såna där också.

(...)

Men

på ICA var expediten väldigt söt och väldigt kvinnlig och
på Minilivs kände expediten hans mamma och
på Närköpet kom en tjej i klassen och ställde sig bakom honom i kön just när han var beredd att slå till.
(BT: 64)

In de Nederlandse vertaling wordt de neutraliserende strategie gebruikt, de winkels worden slechts de “eerste”, “tweede” en “derde” winkel genoemd.

Toen was hij in *drie verschillende winkels* geweest, maar in alledrie lagen de condooms bij de kassa, bij de sigaretten, zodat je was gedwongen om naar de kassajuffrouw te gaan en te zeggen: ‘Ahem. En ook nog zo’n pakje.’

(...)

Maar

in de eerste winkel was de verkoopster heel aardig en heel vrouwelijk en
in de tweede winkel kende de verkoopster zijn moeder en
in de derde winkel kwam er een meisje uit zijn klas achter hem staan in de rij, net toen hij klaar was om zijn slag te slaan. (DTNL: 64, *mijn cursivering*)

In de Amerikaanse en Britse vertalingen wordt een expliciterende vertaalstrategie gebruikt, de namen van de winkels zijn bewaard en worden met een korte uitleg verduidelijkt.

Then he’d been to *three different neighborhood grocery stores* in a row – the ICA, the Minilivs and the Närköpet – but all three places kept the condoms by the cash register with the cigarettes and tobacco, so you were forced to go up to the cashier and say:
‘Ahem. Oh, and I’d like a pack of those too.’

(...)

But

at the ICA the cashier was very cute and very female and
at the Minilivs the cashier knew his mom and
at the Närköpet a girl from his class came and got in line behind him just as he was about to make his move.
(DTAM: 69, *mijn cursivering*)

De meeste lezers van de Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen zullen geen begrip hebben van Zweedse supermarkten, en de namen zijn hier niet belangrijk. De neutraliserende vertaalstrategie is dus voldoende om weer te geven dat de hoofdpersoon naar vier verschillende winkels moest, maar de expliciterende strategie geeft tegelijk ook het gevoel weer dat het verhaal zich in het buitenland afspeelt.

Wat hier opmerkelijk is, is dat de Amerikaanse vertaler de vreemde namen bewaart. In de Engelstalige vertaling worden in andere gevallen vaker veranderingen gemaakt om de tekst aan Amerikaanse of Britse lezers aan te passen (zie bijvoorbeeld de verlenging van het telefoonnummer in 4.5.2 en het wisselen van kronen in dollars in 4.2) dan in de Nederlandse vertaling. Maar hier laat de Amerikaanse vertaler de vreemde Zweedse namen staan terwijl de Nederlandse vertaler de namen weglaat, ook al wordt anders van de Amerikaanse lezers in het algemeen verwacht dat ze minder over de Zweedse taal en cultuur (en de uitspraak van Zweedse namen) weten dan de Nederlandse lezers. Enkele Scandinavische productnamen worden door andere producten vervangen. Het sigaretmerk Prince (BT: 64) wordt alleen maar in Denemarken, Zweden, Noorwegen en Duitsland verkocht, en is in allebei de vertalingen volgens de naturaliserende vertaalstrategie door het merk Marlboro vervangen (DTNL: 64, DTAM: 69).

In de tekst is er maar één enkel geval, waar het over een speciaal soort geneesmiddelen gaat, waar de betekenis van de naam van belang is om de lezer de juiste associaties te geven. Het geneesmiddel Apozepam (BT: 124) wordt niet onder dezelfde naam in Nederland of Amerika

verkocht, en krijgt in de vertalingen met een naturaliserende strategie een beter bekende naam: Valium (DTNL: 124, DTAM: 146).

Plaatsnamen worden niet vervangen, hier wordt net als bij persoonsnamen een exotiserende strategie gebruikt. Norrlandskusten (BT: 58) en Höga kusten (BT: 141) worden zonder verder uitleg “de kust van Norrland” (DTNL: 58) en “de Höga kust” (DTNL: 141) respectief “the Norrland coast” (DTAM: 63) en “the Höga coast” (DTAM: 167) genoemd. (Men zou hier kunnen opmerken dat ‘Höga kusten’ een naam is, maar de meer correcte ‘de Höga kusten kust’ zou toch raar klinken.)

Conclusie

Zweedse persoons-, product- en plaatsnamen worden in zowel de Engelstalige als de Nederlandstalige vertalingen volgens dezelfde strategieën vertaald: plaats- en persoonsnamen volgens een exotiserende strategie, en productnamen met een naturaliserende strategie. Maar de namen van supermarkten worden nogal inconsequent behandeld, zelfs binnen dezelfde tekst. In de Engelstalige vertaling worden afwisselend neutraliserende en expliciterende strategieën gebruikt, terwijl de Nederlandse vertaler volgens de neutraliserende, expliciterende en zelfs de exotiserende strategieën de namen vertaalt.

4.2 Vertaling van verschijnselen van gedeeltelijke equivalentie

Een groot aantal vertaalproblemen ontstaan bij verschijnselen die in een andere taal of cultuur wel bestaan, maar er anders uitzien. De Zweedse, Nederlandse, Amerikaanse en Britse schol- en verschillen bijvoorbeeld in verschillende opzichten, en in de Amerikaanse en Britse culturen worden andere afstandseenheden gebruikt dan in Zweden en Nederland.

Schoolsystemen

De schoolsystemen in Zweden, Nederland, Amerika en Engeland verschillen, en van de lezers wordt niet verwacht dat ze op de hoogte zijn van de details van het Zweedse schoolstelsel. Een exotiserende vertaalstrategie zou in deze context de tekst misschien moeilijker maken, en een expliciterende strategie zou de tekst misschien veel te lang maken. In alle vertalingen wordt de naturaliserende strategie gebruikt.

Als Ann-Katrin vertelt dat haar vader ervandoor ging toen ze dertien was, zegt ze in het Zweeds:

- Min [pappa] stack när jag var tretton, sa hon. Jag hade precis börjat högstadiet. (BT: 53)

Zweedse kinderen beginnen school als ze zeven jaar oud zijn, en hun eerste verplichte negen jaren van school worden ingedeeld in een ‘lågstadium’ (‘lage stadium’) van de eerste tot de derde klas, een ‘mellanstadium’ (‘middelste stadium’) van de vierde tot de zesde klas en een ‘högstadium’ (‘hoge stadium’) van de zevende tot de negende klas. Toen Ann-Katrin dertien was, ging ze dus net naar haar zevende schooljaar, het eerste jaar van het ‘hoge stadium’.

In de Nederlandstalige vertaling wordt dit:

‘De mijne ging er vandoor toen ik dertien was’, zei ze. ‘Ik zat net op de middelbare school.’ (DTNL: 53)

Omdat Nederlandse leerlingen al vanaf de leeftijd van 12 jaar op de middelbare school zitten klopt dit niet precies, maar als men zich voorstelt dat Ann-Katrin al vroeg in het jaar jarig was is het verschil toch niet groot.

In de Engelstalige vertaling zegt ze:

'Mine left when I was thirteen,' she said. 'I'd just started eighth grade/Year 8.' (DTAM: 57, DTBR: 60)

Amerikaanse kinderen zitten in de 'eighth grade' als ze 13-14 jaar oud zijn, dus hier kloppen de leeftijden ook ongeveer.

Het Britse systeem lijkt op het Amerikaanse, maar in Groot-Brittannië beginnen leerlingen met school als ze 5 jaar zijn, en zijn dus 12 jaar als ze 'Year 8' beginnen. Maar als Ann-Katrin vroeg in de herfst jarig zou zijn, klopt dit net als in de Amerikaanse vertaling ongeveer.

Schoolcijfers

De schoolcijfers zijn ook verschillend in de verschillende landen. De hoofdpersoon is 16 jaar oud en zit dus op de Zweedse 'gymnasieskola': de driejarige opleiding voor 16- tot 19-jarigen tussen de verplichte basisschool en het hoger onderwijs. Toen het boek geschreven werd kregen alle leerlingen van een 'gymnasieskola' cijfers van 1 tot 5, waarbij 5 het hoogste cijfer was.

Als Ann-Katrin haar Duitse grammatica vergeet is haar reactie:

- Det var ju idiotiskt att jag glömde grammatiken. Nu ryker min fyra i tyska. (BT: 33)

'Stom van me om mijn grammatica te vergeten. Daar gaat mijn vier voor Duits.' (Mijn vertaling)

Nederlandse leerlingen krijgen cijfers van 1 tot 10, waar 1 'zeer slecht' en 10 'uitstekend' betekent. De Zweedse vier wordt hier door een naturaliserende vertaalstrategie door een acht vervangen:

'Nou kan ik mijn acht voor Duits wel op m'n buik schrijven.' (DTNL: 33)

De Amerikaanse en Britse schoolcijfersystemen zijn anders, hier is een systeem met letters meer gebruikelijk. De Zweedse vier wordt hier volgens de naturaliserende strategie door een "C" vervangen:

'There goes my C in German.' (DTAM: 33, DTBR: 36)

Het cijfersysteem op Amerikaanse scholen is niet consequent, de individuele scholen mogen zelf bepalen welk systeem toepasselijk is, maar op de meeste scholen wordt een systeem met de letters A, B, C, D en E/F toegepast. A is hier het beste, C betekent 'average' en E/F betekent 'fail'.

In Groot-Brittannië wordt hetzelfde systeem in Engeland, Wales en Noord-Ierland gebruikt, Schotland heeft een eigen systeem. Het meest gebruikelijke Britse systeem lijkt op het Amerikaanse, maar in Engeland worden de letters A, B, C, D en E gebruikt. In zowel het Amerikaanse als het Britse schoolcijfersysteem is een 'C' echter een minder hoog cijfer dan een Zweedse 'vier', en dus geen exact equivalent.

Afstanden

Afstanden worden in Zweden, net als in Nederland, in kilometers gemeten, maar in de Engelstalige vertaling worden ze volgens een naturaliserende vertaalstrategie in miles omgerekend.

Bor man längre än fem kilometer från skolan får man ett busskort. Och eftersom alla gymnasieskolor ligger inne i stan, och nästan alla människor bor utanför stan, så behöver nästan alla busskort för att komma till skolan. (BT: 13)

Als je verder dan vijf kilometer van je school woont, krijg je een buskaart. En omdat alle *middelbare scholen* in de binnenstad liggen en bijna iedereen in de buitenwijken woont, heeft bijna iedereen een buskaart nodig om op school te komen. (DTNL: 13, *mijn cursiveringen*)

If you live more than three *miles* from school you get a bus pass. And since all the *high schools* are in the city and almost all the people live outside the city, almost everyone needs a bus pass to get to school. (DTAM: 8, *mijn cursiveringen*)

Merk op dat ook in de laatste zin van het voorbeeld in alle vertalingen een naturaliserende vertaalstrategie wordt gebruikt. Vanwege de verschillende schoolsystemen is er geen exact equivalent voor de Zweedse ‘gymnasieskola’ in Nederland, Amerika of Groot-Brittannië. Daarom wordt in deze passage “gymnasieskolor” met “middelbare scholen” en “high schools” vertaald.

Prijzen en geld

Prijzen en uitdrukkingen met geld worden verschillend behandeld in de Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen. In de Nederlandse vertaling wordt consequent een exotiserende vertaalstrategie gebruikt, terwijl de Engelstalige vertaling nogal inconsequent is en in verschillende passages afwisselend expliciterende, neutraliserende en naturaliserende strategieën worden gebruikt.

In de Nederlandse vertaling worden alleen maar ‘kronen’ gebruikt (zelfs zonder een expliciterende uitleg, zoals ‘Zweedse’ kronen), bij prijzen net als in vaste uitdrukkingen, en de bedragen worden niet in Nederlands geld omgerekend (DTNL: 13, 33, 64, 73, 116).

In de Amerikaanse versie wordt in het begin volgens een expliciterende vertaalstrategie “Swedish crowns” gebruikt (DTAM: 8), en in de Britse versie de “Swedish krona” (DTBR: 9). Maar verder wordt in verband met geld een neutraliserende of een naturaliserende vertaalstrategie gebruikt, en vervolgens worden er geen ‘crowns’ of ‘krona’ meer genoemd. De zeventienhonderd (imaginaire) kronen die de hoofdpersoon graag had betaald om Ann-Katrin haar Duitse grammatica terug te brengen worden volgens een neutraliserende strategie: “good money”.

Om han ville? Jag skulle betala sju hundra kronor för att få göra det, tänkte han. (BT: 33)

Did he want to? I would pay good money for the privilege, he thought. (DTAM: 33)

De paar kronen die hij het liefst in een automaat had gestopt om een condoom te krijgen worden (ook volgens een neutraliserende strategie) “a couple of coins”:

... för även om det nu var lika naturligt att köpa kondomer som att köpa lättnmjölk, så verkade det ännu enklare att bara stoppa ett par kronor i en automat och få det man ville ha. (BT: 64)

... because even if it was just as normal now to buy condoms as it was to buy skim milk, it still seemed easier to just slip a couple of coins into a dispenser and get what you wanted. (DTAM: 68)

Waar Ann-Katrin de hoofdpersoon “een kroon voor je gedachten” aanbiedt (DTNL: 73), gebruikt de Engelstalige vertaling een naturaliserende strategie en vervangt de uitdrukking door een vergelijkbare Engelse uitdrukking:

‘A penny for your thoughts,’ she said, smiling. (DTAM: 80)

Als de hoofdpersoon de Zwitserse gasten van Ann-Katrin en haar vriendin ontmoet vindt hij dat ze op modellen voor vrijetijds- en sportkleding lijken, en stelt zich voor hoe ze op de cat-

walk lopen. In de Nederlandse vertaling wordt weer een exotiserende vertaalstrategie gebruikt, en de prijzen worden consequent zoals altijd in kronen aangegeven:

'Jurgen links, is gekleed in een dieprood, winddicht katoenen jack met uitneembare voering (1295 kronen) en een trekkingbroek in slijtvaste katoen (985 kronen) en Hans-Peter rechts...' (DTNL: 116)

De Amerikaanse vertaler gebruikt hier een naturaliserende vertaalstrategie, de prijzen worden vervolgens in dollars vermeld maar de twee bedragen worden niet in dezelfde wisselkoers aangegeven. Deze vertaling wordt overgenomen in de Britse versie, ook al gebruiken de Britten geen dollars:

'Jurgen, on the left, is wearing a wind-resistant cotton jacket with removable fleece lining in crimson (\$149) and a pair of expedition pants in reinforced, waterproof canvas (\$98), while Hans-Peter, on the right...'
(DTAM: 134, DTBR: 142).

Dit is natuurlijk om de Amerikaanse lezer een idee te geven van hoeveel alles kost, maar waarom worden in het begin van het boek de bedragen in kronen, en op het eind in dollars, aangegeven? En waarom worden de prijzen in de latere Britse versie niet in Britse ponden aangegeven, maar nog steeds in Amerikaanse dollars?

Tv-pejlingen

In een hoofdstuk komt de hoofdpersoon bij Ann-Katrin langs, terwijl ze een andere jongen op bezoek heeft. Als ze de deur openmaakt ziet ze er net zo (on)gelukkig uit:

... som om det varit TV-pejlingen eller Jehovas Vittne som st tt d r utanför hennes d rr (BT: 127-128).

In de Nederlandse vertaling is het mogelijk om dit begrijpelijk te vertalen, door een naturaliserende vertaalstrategie te gebruiken:³⁶

... als wanneer er een Jehova's Getuige voor haar deur had gestaan, of iemand van het kijk- en luistergeld.
(DTNL: 127)

In Amerika komt het blijkbaar niet voor, dat iemand op je deur klopt om te vragen of je je kijk- en luistergeld wel hebt betaald. 'TV-pejlingen' moet dus *of* uitgelegd worden, *of* vervangen worden door iets of iemand die net zo irritant is. Hier wordt een neutraliserende vertaalstrategie gekozen, die ook in de Britse versie overgenomen wordt (ook al komt het in Groot-Brittannië wel voor dat iemand van het kijk- of luistergeld contact opneemt):

... as if it were Jehovah's Witnesses or someone conducting a survey who was standing outside her door.
(DTAM: 149, DTBR: 157)

Vaste uitdrukkingen

Jaloezie kent natuurlijk bijna iedereen, onafhankelijk van hun achtergrond of de taal die ze spreken. In het Zweeds heet jaloezie 'svartsjuka', wat letterlijk 'zwartziekte' betekent, maar de auteur heeft er voor gekozen om het "Den Svarta Sjukan" – 'De Zwarte Ziekte' – te noemen (BT: 24, 128). In de Nederlandse vertaling wordt dit volgens een neutraliserende vertaalstrategie "Jaloezie" genoemd (DTNL: 24, 128), terwijl de Amerikaanse vertaler volgens

³⁶ Het kijk- en luistergeld is in Nederland sinds januari 2000 afgeschaft, het is dus de vraag of jongeren van tegenwoordig wel weten waar het hier over gaat. De Nederlandse vertaling verscheen al in 1998 en toen werd dit dus door een naturaliserende strategie opgelost, vandaag is er misschien zelfs sprake van een exotiserende strategie.

een naturaliserende strategie een passend Engels equivalent gebruikt – “the Green-Eyed Monster” (DTAM: 22, 150)

In één passage verbrandt de hoofdpersoon een briefkaart met een foto van een kat. Dat doet hem denken aan de Zweedse zegswijze ‘det osar katt’, letterlijk ‘het stinkt hier naar kat’, met de betekenis ‘een gevaar aanvoelen’. Het Nederlandse equivalent is ‘lont ruiken’, en in het Engels zegt men ‘I smell a rat’. In zowel de Nederlandstalige als in de Engelstalige vertaling wordt de zin volgens de neutraliserende vertaalstrategie letterlijk vertaald:

- Här osar katt, mumlar han för sig själv och öppnar fönstret en bit till. Här osar bränd katt. (BT: 20)

‘Het stinkt hier naar kat,’ mompelt hij voor zich uit terwijl hij het raam nog wat verder opendoet. ‘Het stinkt hier naar verbrande kat.’ (DTNL: 20)

‘It smells like burning cat,’ he mumbles to himself, opening the window a little more. ‘It smells like burned cat.’ (DTAM: 16)

Omdat het hier om de foto en niet om de zegswijze gaat maakt het niet uit dat de extra connotatie verloren gaat. De Amerikaanse vertaler had hier ook de mogelijkheid om volgens een naturaliserende vertaalstrategie ‘I smell a cat’ te schrijven, om de dubbele betekenis te bewaren. Deze strategie is niet gekozen en het zou kunnen dat dit bewust zo is gedaan, maar het is ook mogelijk dat de twee vertalers de uitdrukking gewoon niet kende.

Conclusie

Samenvattend verschillen de vertalingen van gedeeltelijke equivalenten tussen de Engelstalige en Nederlandstalige vertalingen. In geen van de vertalingen wordt ervan uitgegaan dat de lezers iets over het Zweedse schoolsysteem weten, en vervolgens wordt in verband met schoolsystemen en schoolcijfers in zowel de Nederlandstalige als in de Engelstalige vertalingen uitsluitend een naturaliserende vertaalstrategie gebruikt.

Prijzen en geldeenheden worden in de Nederlandse vertaling consequent behandeld, in alle gevallen wordt er een exotiserende strategie gebruikt. De Engelstalige vertaling is hier heel inconsequent; in het begin wordt een expliciterende strategie gebruikt, maar daarna wordt de Zweedse krona door een neutraliserende of naturaliserende strategie uit de tekst verwijderd.

In Zweden en Nederland worden afstanden in kilometer gemeten, en de publieke omroep wordt of werd door kijk- en luistergeld gefinancierd. Waar de Engelstalige vertaling volgens een naturaliserende strategie ‘kilometer’ door ‘miles’ en ‘TV-pejlingen’ door ‘someone conducting a survey’ moet vervangen is er in de Nederlandse vertaling zelfs geen sprake van een vertaalprobleem.

Jaloezie is natuurlijk zowel in Nederland als in Amerika en Groot-Brittannië bekend, maar voor de in het boek gebruikte uitdrukking heeft alleen de Amerikaanse vertaler een naturaliserende equivalent kunnen vinden, terwijl de Nederlandse vertaler een neutraliserende strategie gebruikt. In zowel het Nederlands als in het Engels zijn er equivalenten van de Zweedse uitdrukking ‘det osar katt’, maar de zin wordt in beide vertalingen volgens een neutraliserende strategie letterlijk vertaald.

4.3 Vertaling van verschijnselen van nul-equivalentie

Typisch Zweedse woorden, producten en tradities zijn natuurlijk moeilijk om te vertalen. Vertalers hebben hier drie keuzes: (1) het vreemde element met een korte expliciterende uitleg te

verklaren, (2) het vreemde product of de vreemde traditie door iets wat erop lijkt te vervangen of (3) het vreemde woord of het onbekende product weg te laten.

Zweedse liedjes

In één van de hoofdstukken wordt over het oude Zweedse volksliedje ‘Uti Vår Hage’ gesproken. De naam ‘Hjärtans fröjd’, Melisse, komt daar in voor (BT:42). Het lied kan hier niet weggelaten worden, het heeft geen Nederlandse of Engelse tekst en kan ook niet vervangen worden door een ander lied. Hier hebben de vertalers de tekst letterlijk moeten vertalen, en dus een exotiserende vertaalstrategie gebruikt. Allebei de vertalers hebben voor zo ver mogelijk geprobeerd om de tekst op maat van de muziek te schrijven, en de Nederlandse vertaler heeft hier zelfs een rijmende tekst van kunnen maken (DTNL: 42, DTAM: 43-44).

Uti vår hage där växa blå bär
Kom, hjärtans fröjd
Vill du mig något så träffas vi där
Kom, liljor och akvileja
Kom, rosor och salvia
Kom, ljuva krusmynta, kom hjärtans fröjd (...) (BT: 42)

In onze tuin groeit een grote vlier
Kom melisse
Als je iets met mij wilt, dan tref ik je hier
Kom lelies en akelei
Kom rozen en salei
Kom kost'lijke kruizemunt, kom melisse (...) (DTNL: 42)

Out in our garden blueberries grow
Come heart's delight
If you want to be with me,
come meet me there
Come lilies and columbine
Come roses and sage
Come sweet mint, come heart's delight (...) (DTAM: 43)

In het begin van het boek wordt besproken dat de hoofdpersoon met de bus reist vanaf het begin van het schooljaar in augustus

till Den Blomstertid kom i juni. (BT:13)
tot De Bloemende Tijd in juni kwam. (mijn vertaling)

Voor iemand die Zweden oppervlakkig kent, is het misschien vreemd dat de beginletters in *De Bloemende Tijd* met hoofdletters worden geschreven. Het is hier belangrijk om te weten dat ‘Den Blomstertid Nu Kommer’ een Zweedse psalm is, die vrijwel altijd op de laatste schooldag vóór de zomervakantie gezongen wordt. Hier kan men dus “Den Blomstertid” als de bloemende lente, of als de laatste dag van school interpreteren. Beide vertalers hebben voor de laatste interpretatie (en dus een neutraliserende strategie) gekozen:

tot aan de laatste schooldag in juni. (DTNL: 13)
until school got out in June. (DTAM: 8)

Typische Zweedse levensmiddelen

Wat de hoofdpersoon in zijn winkelmandje doet is verschillend in de brontekst en de verschillende vertalingen. In de Zweedse brontekst:

ett paket chips, ett paket ostbågar och en liter filmjök (BT: 65).

Chips en kaaschipito's komen in zowel de Nederlandse als de Amerikaanse en Britse culturen voor, en kunnen dus gemakkelijk vervangen worden door Nederlandse, Amerikaanse of Britse equivalenten. Maar 'filmjök', aangezuurde melk, is een typisch Zweeds zuivelproduct, iets tussen karnemelk en yoghurt in. De vertaler kan hier dus een exotiserende vertaalstrategie kiezen en de naam 'filmjök' te houden, of door een expliciterende vertaalstrategie een korte uitleg geven over wat filmjök is. Het is ook mogelijk om een neutraliserende vertaalstrategie te kiezen, en het woord 'filmjök' door bijvoorbeeld 'een zuivelproduct' te vervangen.

Allebei de vertalers hebben hier een naturaliserende vertaalstrategie gekozen. In de Nederlandstalige vertaling wordt "filmjök" vervangen door "yoghurt":

een zak chips, een zak kaaschipito's en een pak yoghurt (DTNL: 65)

en in de Engelstalige vertaling door gewone melk:

a bag of chips/crisps, a bag of Cheez Doodles, and a carton of milk (DTAM: 70, DTBR: 74)

Waar 'filmjök' later nog een keer wordt genoemd (BT: 69), wordt in alle vertalingen dezelfde naturaliserende strategie gebruikt (DTNL: 69, DTAM: 74).

Uitdrukkingen

Als de hoofdpersoon voor het eerst alleen thuis is met Ann-Katrin, weet hij niet wat hij moet zeggen, en zij plaagt hem:

- Har du ätit glosoppa till middag?
- Hrm, kraxade han, nej ... indonesisk frysgröta ... men det var inget vidare ... hrm ... och två bananer ...
(BT:71)

'Heb je soms staren-soep als avondeten gegeten?'
'Hrm,' kraste hij, 'nee ... Indonesische diepvriesschotel ... maar dat stelde niet veel voor ... hrm ... en twee bananen ...' (mijn vertaling)

De Zweedse uitdrukking 'har du ätit glosoppa?' ('heb je staren-soep gegeten?') wordt gebruikt als men vindt dat iemand onnodig veel staart. De Nederlandse vertaler heeft hier geen equivalent voor kunnen vinden, maar kiest ervoor om zijn stilte te benadrukken. De grap over avondeten wordt in een gewijzigde versie door een neutraliserende strategie bewaard:

'Heb je soms je tong ingeslikt?'
'Hrm,' kwam het krassend uit zijn keel, 'nee... Indonesisch eten uit de diepvries... maar dat stelde niet veel voor... hrm... een twee bananen...'
(DTNL: 71)

De Amerikaanse vertaler heeft wel een equivalent voor "glosoppa" – "googly-eye soup" – verzonnen en dus een naturaliserende vertaalstrategie gebruikt. 'Googly-eyes' zijn kleine oogjes van plastic die vaak op speelgoed voorkomen. Dat woord wordt waarschijnlijk gebruikt omdat het op 'oogle', 'staren', lijkt.

'Did you eat googly-eye soup for dinner or something?'
'Huh? Ahem,' he croaked. 'No ... Indonesian pork curry, but nothing else ... umm ... and two bananas ...'
(DTAM: 77)

De zin "men det var inget vidare" ('maar dat stelde niet veel voor') wordt in de Amerikaanse vertaling vertaald als "but nothing else" (DTAM: 77). Waarschijnlijk heeft de vertaler hier 'inget vidare' ('nogal slecht') letterlijk als 'verder niets' geïnterpreteerd, wat niet met de bron tekst klopt maar hier toevallig toch goed genoeg past om de lezer niet te verwarren.

Conclusie

Typische Zweedse tradities, producten en uitdrukkingen worden door de twee vertalers bijna overal volgens dezelfde strategieën vertaald. Het Zweedse volksliedje ‘Uti Vår Hage’ kon niet vervangen of weggelaten worden en werd dus door allebei de vertalers letterlijk vertaald, terwijl de verwijzing naar de psalm ‘Den Blomstertid Nu Kommer’ in zowel de Nederlandstalige als in de Engelstalige vertaling door een neutraliserende vertaalstrategie weggelaten werd. Het typisch Zweedse zuivelproduct ‘filmjök’ was hier niet echt belangrijk en kon gemakkelijk in beide vertalingen door een naturaliserende strategie vervangen worden door een ander zuivelproduct.

De Zweedse uitdrukking ‘har du ätit glosoppa?’ heeft geen Nederlands of Engels equivalent, en wordt hier in de Nederlandse vertaling met een neutraliserende strategie door een vergelijkbare (maar niet gelijkwaardige) uitdrukking vervangen, terwijl de Amerikaanse vertaler hier zelf een passende Engels uitdrukking voor verzint.

4.4 Woordspelingen en overige vertaalproblemen

Sommige van de vertaalproblemen kunnen niet gemakkelijk in de verschillende equivalentie-categorieën gesorteerd worden. De auteur Per Nilsson gebruikt vaak woordspelingen en woorden of uitdrukkingen met dubbele betekenissen, die soms moeilijk of zelfs onmogelijk vertaald kunnen worden.

TR-mens

De hoofdpersoon in het Zweedse boek denkt dat hij een TR-mens is, iemand die ‘Trist’, ‘TRåkig’, ‘TRög’ en ‘TRagisk’ is (‘saai, vervelend, traag en tragisch’) (BT: 28). Dit is natuurlijk heel moeilijk om te vertalen, en in het Nederlands wordt hij dus volgens de naturaliserende vertaalstrategie een S-mens:

’Stom en Somber en Suf en Schijterig en Sloom en Schaapachtig en... en Sullig en Saai en... Dat ben ik allemaal.’
(DTNL: 28)

Ann-Katrin probeert hem in de Zweedse brontekst beter te laten voelen door andere TR-woorden te verzinnen, zoals “TRevlig” en “TRYgg” (BT: 29).

- Det finns ju ett annat TR-ord, avbröt hon.
- Jag vet.
- TRevlig, sa hon.
- Jag vet, sa han. Jag hatar TREVLIG. (BT: 29)

In de Nederlandse vertaling verzint ze dus meer positieve S-woorden, zoals “Schattig” en “Sociaal” (DTNL: 29).

In de Engelstalige vertaling wordt de hoofdpersoon volgens de naturaliserende strategie een “T-person” (DTAM: 26-27), die zichzelf beschrijft als:

’Tiresome and Tedious and Traditional and Tentative and Trivial and Tardy and ...’ (DTAM: 27)

Maar als Ann-Katrin probeert hem op te lichten gebruikt ze in plaats van de letter ‘T’ de letter ‘N’, en enkele woorden worden veranderd.

’Well, there’re also N words,’ she interrupted.
’Sure. Nuisance!’
’Nice,’ she said. (DTAM: 27)

Men kan zich moeilijk voorstellen dat de Engelse taal, die een van de woordrijkste talen ter wereld is, geen passende T-woorden zou hebben. De woorden ‘Talented’, ‘Trustworthy’, ‘Tolerant’ en ‘Tantalizing’ hadden gebruikt kunnen worden, maar de vertaler heeft hier ‘Nice’ (‘aardig’) gekozen, waarschijnlijk om het Zweedse ‘Trevlig’ (‘aardig’) in de vertaling te bewaren.

Man/men

Het Zweedse woord ‘man’ kan *of* ‘persoon van mannelijk geslacht’, *of* ‘men’ als in ‘men beweert dat...’ betekenissen. Als de hoofdpersoon voor het eerst met Ann-Katrin naar bed gaat en opeens heel onzeker wordt, speelt zij met de twee betekenissen van het woord:

- Kan ... kan man ... kan man inte bli ... bli med barn? stammade han utan att våga se henne i ögonen.
Hon skrattade. Men inte hånfullt.
Hon skrattade snällt och sa:
- Nej. Man kan inte bli med barn. Kvinna kan bli med barn. (BT: 75)

‘Kan ... kan men ... kan men niet ... zwanger worden?’ stamelde hij zonder dat hij haar aan durfde te kijken. Ze lachte. Maar niet minachtend.

Ze lachte lief en ze zei: ‘Nee. Man/Men kan niet zwanger worden. Vrouw kan zwanger worden.’ (mijn vertaling)

De Nederlandse vertaler gebruikt hier volgens de naturaliserende strategie het woord ‘je’ met dezelfde betekenis als ‘men’, en bewaart zelfs het woordspel:

- ‘Kun... kun je... kun je dan niet... zwanger worden?’ stotterde hij zonder dat hij haar aan durfde te kijken.
Ze lachte. Maar niet minachtend.
Ze lachte lief en ze zei: ‘Nee. Je kunt niet zwanger worden. Vrouwen kunnen zwanger worden.’ (DTNL: 75)

De Amerikaanse vertaler had hier misschien het woord ‘one’ als in ‘couldn’t one get pregnant’ kunnen gebruiken, maar een zinconstructie met ‘one’ wordt hier onhandig en klinkt zelfs overdreven formeel. De vertaler moet dus kiezen: *of* een zin met ‘one’ schrijven die trouw aan de brontekst blijft, *of* de tekst herschrijven om een vreemd klinkende zin te ontwijken. Hier wordt de laatste oplossing gekozen, de onhandige ‘one’ wordt door een neutraliserende strategie vermeden. Een extra expliciterende zin wordt toegevoegd om het woordspel duidelijker te maken:

- ‘What ... what about ... what about getting ... getting pregnant?’ he stammered, not daring to look into her eyes.
She laughed. But not in a mean way.
She laughed in a nice way and said:
‘Well, I think you’re safe. I mean, women can get pregnant, *but I’ve never heard of a man getting pregnant.*’ (DTAM: 82-83, *mijn cursivering*)

Älska

Een opmerkelijk verschil in interpretaties tussen de twee vertalers komt al in het begin van het boek voor. De hoofdpersoon vraagt zich af of hij nu een jongen of een jonge man is. In het Zweeds stelt hij dat hij een man is omdat “han har älskat” (BT: 11). ‘Älskat’ kan hier twee betekenissen hebben: *of* ‘hij heeft liefgehad’, *of* ‘hij is met iemand naar bed geweest/heeft met iemand gevreeën’. Het is in deze context niet mogelijk om erachter te komen wat er precies bedoeld wordt, het is zelfs zeer waarschijnlijk dat de schrijver dit expres heeft gedaan om met de twee betekenissen te spelen.

Dit wordt door de vertalers op twee verschillende manieren vertaald, allebei volgens een neutraliserende vertaalstrategie. De Amerikaanse vertaler koos de eerste interpretatie, “he has loved” (DTAM: 5), en de Nederlandse de laatste “hij is met iemand naar bed geweest” (DTNL: 11). Allebei de vertalingen zijn even mogelijk, maar geen van de twee geeft beide betekenissen van het Zweeds door.

Conclusie

De Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen volgen ook bij woordspelingen vaak, maar niet altijd, dezelfde vertaalstrategieën. Waar de hoofdpersoon in de Zweedse brontekst zegt dat hij een ‘TR-mens’ is, wordt hij in de vertalingen volgens een naturaliserende strategie een ‘S-mens’ respectievelijk een ‘T-mens’. Ook waar de Zweedse brontekst beweert dat de hoofdpersoon een man is omdat ‘han har älskat’, een zin met dubbele betekenissen, wordt in de vertalingen dezelfde neutraliserende strategie gebruikt. De Nederlandse vertaler vertaalt de zin als ‘hij is met iemand naar bed geweest’, en de Amerikaanse vertaler als ‘hij heeft liefde’, maar geen van beide heeft een equivalent kunnen vinden dat de dubbele betekenissen over kon brengen.

Slechts in één geval verschillen de gebruikte strategieën. Waar de Zweedse tekst met de twee betekenissen van het woord ‘man’ (‘man’/’men’) speelt, kiest de Nederlandse vertaler een naturaliserende vertaling, terwijl de Amerikaanse vertaler een tussenvorm van een neutraliserende en een expliciterende vertaalstrategie verzint.

4.5 Bijzonderheden

Zowel de Nederlandstalige als de Engelstalige vertalingen volgt in de meeste gevallen de brontekst, er worden haast geen langere passages toegevoegd of weggehaald. Toch zijn er verschillen tussen de beide vertalingen. Sommige divergenties zijn door specifieke taal- of cultuurverschillen ontstaan - één taal kan bijvoorbeeld een equivalent van een Zweeds woord, naam of uitdrukking hebben die in de andere taal niet bestaat – terwijl andere verschillen door de vertaler komen, door slordigheid of een ander beeld van de lezer.

4.5.1 Bijzonderheden in de Nederlandse vertaling

In de Nederlandstalige vertaling worden geen grote veranderingen van de tekst gemaakt, behalve waar dat noodzakelijk is voor de leesbaarheid van de tekst (zie bijvoorbeeld de passage over Anka/Franka in 4.1). Maar ondanks de grote overeenkomst tussen de brontekst en doelttekst is er toch een tamelijk ongemotiveerde vervanging. Als Ann-Katrin voor het eerst bij de hoofdpersoon langs komt brengt de moeder hen in de Zweedse tekst thee en boterhammen.

Mamma kom med te och fina smörgåsar på en bricka, och kvällen rann iväg. (BT:53)

In de Nederlandse vertaling brengt ze ontbijtkoek:

Zijn moeder kwam binnen met thee en een paar plakken lekkere ontbijtkoek met boter op een dienblad. (DTNL: 54)

Hier wordt een naturaliserende vertaalstrategie gebruikt, zonder duidelijke aanleiding. ‘Smörgåsar’ is geen specifiek Zweeds gerecht, het kan makkelijk door het Nederlandse ‘boterhammen’ vertaald worden. Door ‘smörgåsar’ met ontbijtkoek te vervangen lijkt het erop dat de vertaler denkt dat Nederlandse lezers het vreemd zouden vinden dat Zweedse mensen ’s avonds boterhammen eten. In Nederland en België zou men misschien eerder iets zoets bij de thee eten, maar ontbijtkoek is onbekend in Zweden en is daarom in een Zweedse context erg vreemd.

Conlusie

De Nederlandse vertaling volgt in de meeste gevallen keurig de brontekst, er zijn geen langere passages veranderd. Slechts in één geval is er een opmerkelijk verschil tussen de Zweedse en Nederlandse tekst, als ‘smörgåsar’ vervangen wordt door de typisch Nederlandse ontbijtkoek, die in Zweden niet eens bestaat.

4.5.2 Bijzonderheden in de Amerikaanse vertaling

De Amerikaanse vertaling bevat, in vergelijking met de Nederlandstalige, een groter aantal kleine aanpassingen, korte toevoegingen en vervangingen. Dit komt misschien vooral doordat Amerikaanse jongeren in het algemeen minder weten over de Zweedse cultuur dan de Nederlandse, en misschien omdat de Amerikaanse vertaling tot jongere lezers is gericht.

Expliciteringen en toevoegingen

De expliciterende vertaalstrategie, waar de betekenis van een vreemd element in de brontekst aan de lezer van een doelttekst uitgelegd wordt, zorgt ervoor dat buitenlandse woorden en tradities overgebracht kunnen worden zonder dat de tekst onverststaanbaar wordt. De lezers kunnen alles volgen, zonder dat het ‘exotisme’ van een tekst uit een andere cultuur verloren gaat.

Een overvloed van expliciteringen maakt de tekst echter niet altijd duidelijker, maar soms juist vreemder. De eerste zin van het boek luidt in het Zweeds:

Huset är ett väldigt vanligt hyreshus med tre våningar och fyra ingångar. (BT: 7)

De Amerikaanse vertaler heeft hier een expliciterende verklaring toegevoegd:

The building is a very normal *Swedish* apartment building with three stories and four main entrances. (DTAM: 1, *mijn cursivering*)

De lezers van de vertaling zullen de zin ook zonder de toevoeging kunnen verstaan, en het woord “Swedish” kan hier dus twee functies hebben. De eerste functie is om de lezer te vertellen waar het verhaal zich afspeelt, maar omdat het al in de volgende zin wordt vermeldt dat het huis in een buitenwijk van een stad in Zweden staat, is deze plaatsaanduiding overbodig.

De tweede functie is om aan de lezers te laten zien dat het niet om een gewone Amerikaanse ‘apartment building’ gaat, maar om een Zweeds equivalent. Misschien is het in Amerika ongewoon dat huizen meer dan één ingang hebben, maar door de context is het toch duidelijk dat het over een typisch Zweeds gebouw gaat. Het woord ‘Swedish’ draagt er hier vooral aan bij de tekst exotischer te maken, omdat het duidelijk signaleert dat het verhaal zich niet in een ‘gewone’ Amerikaanse omgeving plaatsvindt.

In de Engelstalige vertaling wordt ook het telefoonnummer van Ann-Katrin verlengd. Waar het nummer in de Zweedse brontekst uit zes cijfers bestaat, heeft de Amerikaanse vertaler volgens een naturaliserende vertaalstrategie een cijfer toegevoegd. Het zou kunnen dat telefoonnummers in Amerika altijd langer zijn, maar zouden de lezers het echt erg raar vinden dat de Zweedse nummers één cijfer korter zijn?

De tre första siffrorna går lätt. Sedan tvekar han.

Bara 256 ifrån henne nu.

(...)

Han samlar sig, tar ett djupt andetag, lyfter luren och börjar sedan stadigt och taktfast slå hennes telefonnummer: första siffran – andra siffran – tredje siffran – fjärde siffran – femte siffran –

Stopp. Tvärstopp.

Hon är bara 6 borta. Han är bara 6 ifrån henne. Bara en enda ensam sexa. Bara... (BT: 134)

The first three numbers are easy. Then he hesitates.

Just 2564 away from her now.

(...)

He collects himself, takes a deep breath, picks up the receiver and starts steadily and rhythmically dialing her phone number: first number – second number – third number – fourth number – fifth number – *sixth number* –

Stop. Dead stop.

She is only 4 away. He is only one 4 away from her. Just a single lonely 4. Just...

(DTAM: 157, *mijn cursvivering*)

In een later hoofdstuk bladert de hoofdpersoon door een Duitse grammatica van zijn geliefde. De voorbeelden uit het boek zijn in het Duits geschreven, en gaan over katten (waar ze het net met elkaar over hebben gehad) en over een jongen die achter een bureau zit, die een meisje graag wil leren kennen en die later naar Amerika gaat (ze hebben dus allemaal betrekking op het verhaal). Aan de lezer van de Zweedse of Nederlandse tekst wordt niet uitgelegd waar de voorbeelden over gaan, maar als men geen Duits kan, maakt dat blijkbaar niet zo veel uit.

Han slutar bläddra i den tyska grammatikboken och lägger den framför sig på skrivbordet. Han suckar, skakar på huvudet och muttrar något för sig själv. Efter en liten stund tar han upp boken igen och river lugnt och systematiskt ut en sida i taget (...). (BT: 26-27)

Hij houdt op met bladeren in de Duitse grammatica en legt hem voor zich op het bureau. Hij zucht, schudt zijn hoofd en mompelt iets in zichzelf.

Na een poosje pakt hij het boek weer op en scheurt de bladzijden er kalm en systematisch een voor een uit (...). (DTNL: 26-27)

Maar de lezers van de Amerikaanse vertaling krijgen meer informatie, omdat de vertaler volgens een expliciterende vertaalstrategie een stukje toegevoegd heeft:

He stops flipping through the German grammar book and sets it on the desk in front of him. He sighs, shakes his head, and mumbles to himself. *All this stuff about trips to the USA. And cats.*

After a little while he picks up the book again and calmly, systematically, rips out one page at a time (...).

(DTAM: 25, *mijn cursivering*)

Misschien komt dit doordat de talen Duits en Nederlands veel op elkaar lijken, en omdat er van de Nederlanders verwacht wordt dat ze ongeveer begrijpen waar het over gaat. In Amerika kan van de lezers misschien niet verwacht worden dat ze de betekenis begrijpen van Duitse woorden, en daarom vindt de Amerikaanse vertaler dat er een verklaring toegevoegd moet worden. Opmerkelijk is dat in de Britse versie de extra zin is weggehaald (DTBR: 27).

Weggehaald stukje

In de Engelstalige vertaling wordt er zelfs een zin verwijderd, als de hoofdpersoon de Zwitserse vriend van Ann-Katrin (door de hoofdpersoon Nasse-Hasse/Nazi-Hans genoemd) voor het eerst ontmoet:

Han tar tveksamt handen
som sträcks mot honom.
Nasse-Hasse skakar den
energiskt.

HAN:

Öh... hej... hej svejts ...

Hon stönar åt hans dåliga vits.

HJÄRTANS FRÖJD
Dom åker i morgon. Dom
ska vidare till Stockholm,
sen åker dom över till Fin-
land och sen... (BT: 109)

Aarzelend pakt hij de hand
die naar hem wordt uitgestoken.
Nazi-Hans schudt hem ijverig.

HIJ:
Eh... hallo... hallo Zwitserland...

Zij kreunt bij het horen van
zijn flauwe grap.

MELISSE:
Ze gaan morgen weer weg. Ze
gaan door naar Stockholm,
en daarna gaan ze naar Fin-
land en dan... (DTNL: 109)

De grap “hej svejts” is zoals de meeste woordspelingen moeilijk om te vertalen. Hier speelt de auteur met het feit dat het nonsenswoord ‘svejs’ in de begroeting ‘hej svejs’ op de Zweedse uitspraak van ‘Schweiz’ lijkt, en hier bestaat geen natuurlijk Amerikaans equivalent voor. De Amerikaanse vertaler laat dan (volgens de neutraliserende vertaalstrategie) het woordgrapje maar weg:

He hesistantly takes the hand
being extended toward him.
Nazi-Hans shakes it
energetically.

HIM:
Uh ... Hi ...

HEART’S DELIGHT:
They’re leaving tomorrow.
They’re going on to
Stockholm, then over to
Finland, and then... (DTAM: 126)

In deze context maakt het niet veel uit dat het woordspel weggehaald wordt, maar later gebruikt de hoofdpersoon weer dezelfde grap, en dan wordt het wel vertaald (volgens een neutraliserende strategie).

’Hi, Switzerland,’ he said *again*, thinking he was funny. Heart’s Delight slowly shook her head and came over to him. (DTAM: 134, *mijn cursivering*)

In de Nederlandse vertaling wordt de grap in beide gevallen volgens een neutraliserende strategie vertaald.

Slordigheidsfoutjes

In een andere passage probeert de hoofdpersoon aan zijn moeder uit te leggen waarom hij vier woensdagochtenden na elkaar afwezig is geweest bij Engels. Hij verzint iets over tandartsen en misverstanden, maar zijn moeder gelooft hem niet.

- Du ljuger, sa hon kort.
Han satt tyst.
- Du ljuger dåligt dessutom, sa hon. Men ganska *roligt*. (BT: 30)

In de Nederlandse vertaling geeft de moeder ook toe dat zij zijn leugens toch wel grappig vindt (DTNL: 30), maar in de Engelstalige vertaling is dat laatste commentaar veranderd:

- 'You're lying,' she said curtly.
He sat there in silence.
- 'Furthermore, you're lying badly,' she said. But very *calmly*. (DTAM: 29)

Dit kan geïnterpreteerd worden als een uiting van verschillen in pedagogische normen tussen Zweden en Amerika, misschien is het in Amerika niet passend voor een moeder om te zeggen dat ze de leugen van haar zoon grappig vindt. Maar hier komt de rare vertaling waarschijnlijk door het Noors. De vertaler van de Amerikaanse vertaling heeft volgens haar CV³⁷ meer Noors dan Zweeds gestudeerd, en het Zweedse woord 'rolig' ('grappig') heeft ze hier waarschijnlijk met het Noorse woord 'rolig' ('rustig') verwisseld.

Als afscheidscadeau van zijn vrienden uit Amerika 'krijgt' de hoofdpersoon een bijna naakt meisje, ingerold in een Amerikaanse vlag. Als ze zichzelf uitrolt krijgt ze de volgende reactie van de vrienden:

Buzz visslade. Tom slickade sig om munnen och Jeff himlade med ögonen. (BT: 93)

De uitdrukking 'himla med ögonen' betekent 'met je ogen rollen' en is een gebaar van afkeuring als je iets of iemand vervelend vindt. In de Nederlandse vertaling slaat Jeff zijn ogen omhoog, een gebaar dat ongeveer dezelfde betekenis heeft:

Buzz flook, Tom likte zijn lippen af en Jeff sloeg zijn ogen omhoog. (DTNL: 93)

Maar in de Amerikaanse vertaling geeft de vertaler het gebaar een nieuwe betekenis.

Buzz whistled, Tom licked his lips, and Jeff looked upward as if he were thanking God. (DTAM: 106)

Waarschijnlijk is dit een vergissing door de vertaler. Het woord 'himla' in de vaste uitdrukking 'himla med ögonen' klinkt als 'himmel' ('hemel'), en iemand die de uitdrukking niet kent zou dus kunnen denken dat hij naar de hemel kijkt om God te danken.

Vlak daarvoor interpreteert de vertaler "svart spetsbehå" (BT: 92) als "pointy black bra" (DTAM: 106). 'Spets' kan zowel 'spits' als 'kant' betekenen, maar de vertaling "zwart kanten bh-tje" zoals in de Nederlandse vertaling (DTNL: 93) is (tenzij het over Madonna's cone bra gaat) bijna altijd de beste oplossing.

Behalve deze vergissingen zijn er ook meerdere passages in de Amerikaanse vertaling waar een slordige vertaling de inhoud van de tekst verandert. Als de hoofdpersoon terugkomt na een maand in Amerika vindt hij zijn geliefde samen met een andere jongen. Hij begrijpt eerst niet dat die andere jongen ook een aanbieder van haar is, en vindt het niet meer dan vervelend dat zij niet alleen is. Als hij weggaat, probeert hij toch een beetje intimiteit met haar te creëren:

Hej då, sa han och försökte få sitt tonfall intimt. (BT: 112)

³⁷ zie website Tara Chace (geraadpleegd 2012-01-19 22:09)

In de Amerikaanse vertaling is ‘hij’ door ‘zij’ vervangen, wat een heel andere indruk maakt.

‘Bye,’ *she* said, trying to make *her* voice sound intimate. (DTAM: 130, *mijn cursivering*)

Hier probeert *zij* dus intimiteit te creëren, wat heel raar wordt in deze context als ze hem daarna een “en-nu-gauw-wegwezen-kusje” (DTNL: 112) op zijn wang geeft om vlugger van hem af te zijn. De lezer van de Amerikaanse vertaling zou dit misschien wat vreemd en verwarrend kunnen vinden, vooral omdat dit de indruk geeft dat Ann-Katrin iemand is die graag met de gevoelens van verschillende jongens tegelijk speelt. De Zweedse brontekst geeft die indruk niet.

Later interpreteert de vertaler “så där gott” (‘niet echt lekker’) als “pretty good”:

18.15 Värmdé lite mat som mamma plockat fram ur frysen åt honom. “Indonesisk Köttgryta 2 port” stod det på plastburken.

18.29 Åt. *Så där gott*. (BT: 70, *mijn cursivering*)

18.15 Wat eten opgewarmd dat zijn moeder voor hem uit de vriezer had gehaald. ‘Indonesische vleesschotel 2 pers.’ stond er op de diepvriesdoos.

18.29 Gegeten. *Niet echt lekker*. (DTNL: 70, *mijn cursivering*)

6.15 p.m. Heated up some food that Mom had taken out of the freezer for me. “Indonesian Pork Curry, 2 servings,” it said on the plastic container.

6. 29 p.m. Ate it. *Pretty good*. (DTAM: 76, *mijn cursivering*)

en “då gör jag det” (‘dan doe ik dat’) als “then I’ll be going”:

- Nej, viskade han och skakade på huvudet. Ring på lördagen. Ring när du kommer hem. Även om det är sent. Jag är vaken.

- Okej då, nickade hon. *Då gör jag det. (...)* (BT: 142, *mijn cursivering*)

‘Nee,’ fluisterde hij en hij schudde zijn hoofd. ‘Bel me zaterdag. Bel me als je thuiskomt. Ook al is het laat. Ik ben toch wakker.’

‘Oké,’ knikte ze. *‘Dan doe ik dat. (...)*’ (DTNL: 142, *mijn cursivering*)

‘No,’ he whispered, shaking his head. “Call on Saturday. Call when you come home. Even if it’s late. I’ll be awake.”

“Okay then.” She nodded. *“Then I’ll be going. (...)”* (DTAM: 168, *mijn cursivering*)

En verder:

Han ryser och skakar av sig sina otäcka tankar. (BT: 124)

Hij rilt en schudt de akelige gedachten van zich af. (DTNL: 124)

His horrible thoughts make him shiver and shake. (DTAM: 146)

In zowel de Zweedse brontekst als de Nederlandse vertaling schudt de hoofdpersoon zijn onaangename gedachten van zich af, terwijl in de Engelstalige versie de akelige gedachten de oorzaak is van het rillen en schudden.

Conclusie

De Amerikaanse vertaling bevat meer aanpassingen en expliciterende toevoegingen dan de Nederlandse, misschien omdat van de Amerikaanse lezers niet verwacht wordt dat zij iets over de Zweedse cultuur weten. De Amerikaanse vertaler heeft bijvoorbeeld al in de eerste zin een beschrijvend woord toegevoegd om duidelijk te maken dat het verhaal zich in een gewone Zweedse buitenwijk afspeelt. Vervolgens wordt het telefoonnummer van Ann-Katrin

met een cijfer verlengd, en worden de Duitse voorbeelden in het grammaticaboek kort uitgelegd.

In één geval wordt er een zin weggehaald. Het gaat dan om een woordgrap die moeilijk is om te vertalen en die niet noodzakelijk is voor de verstaanbaarheid van de tekst, maar opmerkelijk genoeg komt de grap later terug en wordt dan wel vertaald.

Bovendien zitten er in de Amerikaanse vertaling een groot aantal slordigheidsfoutjes en/of misverstanden, die meestal geen serieuze gevolgen hebben, maar soms de inhoud van de tekst wel veranderen.

4.5.3 Bijzonderheden in de Britse vertaling

De Britse vertaling is, zoals eerder gezegd, in essentie dezelfde als de Amerikaanse. Op de binnenkant van de kaft wordt vermeld dat de vertaling door Tara Chace in 2003 is gemaakt (net als de Amerikaanse vertaling). Waarschijnlijk is zoals gebruikelijk de ‘vertaling’ van het Amerikaans Engels naar het Brits Engels door een redacteur van de uitgeverij gemaakt. De taal is aan Britse lezers aangepast qua spelling, woordvolgorde en cultuurspecifieke woorden en uitdrukkingen, maar de vertaalproblemen zijn overal op dezelfde manier als in de Amerikaanse vertaling opgelost.

Correctie van foutjes

Een klein aantal foutjes in de Amerikaanse vertaling (die niet met de brontekst overeenkomen) zijn in de Britse tekst gecorrigeerd.³⁸ De Zweedse zin:

17.59 Kollade sitt pass och visum. Tyckte att han såg ut som en ungdomsbrottsling på passfotot. (BT: 70)

wordt in de Amerikaanse vertaling incorrect vertaald:

5:50 p.m. Checked *my* passport and visa. Thought *I* looked like a juvenile delinquent in the passport photo. (DTAM: 75, *mijn cursivering*)

maar dan in de Britse tekst weer gecorrigeerd:

5:50 p.m. Checked *his* passport and visa. Thought *he* looked like a juvenile delinquent in the passport photo. (DTBR: 81, *mijn cursivering*)

Merk op dat de verkeerde klokslag nog steeds fout is.

Enkele gevallen van een expliciterende uitleg die door de Amerikaanse vertaler zijn toegevoegd (en die niet noodzakelijk zijn voor de leesbaarheid van de tekst), zijn in de Britse versie weer weggehaald.³⁹

Titel

De titel van de Amerikaanse uitgave is een directe vertaling van de Zweedse titel, en de Nederlandse titel bewaart de koppeling met de melisseplant van de Zweedse titel. Maar het is niet duidelijk waarom de Britse uitgave *Loves Me Loves Me Not* (die in hoofdzaak dezelfde is als de Amerikaanse) een andere titel dan de Amerikaanse heeft gekregen.

³⁸ Bijvoorbeeld wordt “*Our* music teacher” in de Britse versie “*The* music teacher” (DTAM: 47, DTBR: 50, *mijn cursivering*). De zin “‘Come on then,’ *she* said then” wordt in de Britse tekst vervangen door de meer correcte “‘Come on then,’ *he* said then.” (DTAM: 84, DTBR: 90, *mijn cursivering*).

³⁹ Zoals bijvoorbeeld de in de Amerikaanse vertaling toegevoegde zinnen “All this stuff about trips to the USA. And cats.” (DTAM: 25) en “No problem” (DTAM: 34), die in de Britse versie weer uitgehaald zijn.

Het gebeurt wel vaker dat vertaalde boeken nieuwe titels krijgen om niet met een ander boek verwisseld te worden. Een bekend voorbeeld is Astrid Lindgrens Emil, die in Duitsland en Nederland Michel of Michiel wordt genoemd om niet met Erich Kästners bekende kinderboek *Emil und die Detektive* verwisseld te worden.⁴⁰ Dat zou hier ook het geval kunnen zijn. Er zijn al een heleboel boeken, liedjes, films en televisieseries met de titel *Heart's Delight*⁴¹ - het boek zou dus gemakkelijk met andere boeken verwisseld kunnen worden - en de titel *Loves Me Loves Me Not* komt minder vaak voor.

Een andere mogelijkheid is dat de uitgever vond dat de titel *Heart's Delight* té romantische associaties gaf, en in plaats daarvan de titel *Loves Me Loves Me Not* (van het spelletje met bloemblaadjes) heeft gekozen die meer aan ongelukkige liefde doet denken.

Passages weggehaald

Ook al is de Britse vertaling bijna overal dezelfde als de Amerikaanse, er is in één passage een groot verschil tussen de Britse tekst en de andere teksten. Waar de hoofdpersoon aan het eind van het boek gedetailleerd zijn zelfmoordplannen beschrijft, worden in de Britse vertaling twee langere passages verwijderd.

De hoofdpersoon keurt een aantal methodes voor zelfmoord af - onder andere met een pistool, verdrinking, verhangen en zelfverbranding - totdat uiteindelijk maar twee alternatieven overblijven:

But he has had two other other alternatives on his list, and now he sits at his desk with a razor blade in his hand.

[*He places it carefully against his left wrist where he can feel his blood pulsing. Just a quick cut and then the blood would pump out, spurt by spurt it would pump out of his body, out into his room. NO!*]

No! No! Not like that either!

He couldn't do it. (DTAM: 145, DTBR: 153, *gecursiveerde tekst weggehaald in Britse versie*)

Op de volgende bladzijde overweegt hij een ander alternatief:

He picks up the bottle and contemplates it:

VALIUM. 50 pills. 10 mg. Blue pills. [*He looked up in mom's PDR and saw that the blue ones are the strongest. Good. And the bottle is almost full. Mom must have gotten them to comfort her after one of her crises, maybe her thirtieth birthday crisis or her fortieth birthday crisis or her divorce or whatever, but she'd taken only a couple of pills.*]

Good. Yes. It'll be pills. That's clean and quick and simple. A handful of pills, a few glasses of water, and then fall asleep. That's what it'll be.

Then it's just a matter of not throwing them up.]

Yes. It'll be pills. He leans back in the chair. When the movie is over, it'll be pills, he thinks.

(DTAM: 146, DTBR: 154, *gecursiveerde tekst weggehaald in Britse versie*)

Wat hier opmerkelijk is, is natuurlijk niet alleen het feit dat er grote stukken weggehaald zijn, maar vooral welke stukken er geschrapt zijn. Waar zowel de Zweedse brontekst als de Nederlandse en Amerikaanse doeltteksten expliciet beschrijven hoe hij aan de middelen voor zelfmoord zou kunnen komen en vervolgens hoe ze te gebruiken, zwijgt de Britse vertaling erover. Het gaat hier dus niet om passages die niet *vertaald* kunnen worden (zoals in het geval met het weggehaalde stukje in de Amerikaanse vertaling), maar stukken die om de een of andere reden niet *gepubliceerd* kunnen worden. Hier wordt een neutraliserende vertaalstrategie gebruikt, die het ongepaste element gewoon verwijderd.

⁴⁰ van Coillie (2006), blz 132

⁴¹ zie website British Library (geraadpleegd 2012-01-22 22:45)

Misschien wordt dit gedaan om de tekst aan een jonger doelpubliek aan te passen. De Britse versie lijkt, door de roze kaft en een extra groot letterformaat, voor jongere lezers (vanaf 12 jaar) te zijn bedoeld, die de beschrijving van zelfmoord erg onaangenaam zouden kunnen vinden. Het is ook mogelijk dat het Britse rechtswezen gevoeliger is voor wat als aansporing tot het plegen van zelfmoord gezien kan worden, en de uitgever daarom de beschrijvingen vermijdt.

Conclusie

De Britse vertaling is in hoofdzaak dezelfde als de Amerikaanse vertaling, de taal is aan Britse lezers aangepast maar de vertaalproblemen worden op dezelfde manier opgelost. Enkele foutjes in de Amerikaanse uitgave zijn in de Britse versie gecorrigeerd, bijvoorbeeld waar ‘my’ en ‘I’ in plaats van ‘his’ en ‘he’ wordt gebruikt. De Britse vertaling krijgt ook een nieuwe titel.

Het grootste verschil tussen de Britse vertaling en de Amerikaanse en Nederlandse vertalingen is dat er langere passages weggehaald zijn. In een hoofdstuk waar de hoofdpersoon zelfmoord overweegt worden twee stukken van in totaal 14 zinnen weggehaald, waarschijnlijk om de tekst aan jongere lezers aan te passen.

4.6 Conclusie van de analyse van operationele normen

De verschillende soorten vertaalproblemen die bij het vertalen van Hjärtans Fröjd in het Nederlands en Engels zijn ontstaan, worden in ongeveer de helft van de gevallen in allebei de vertalingen volgens dezelfde vertaalstrategieën opgelost.

Persoons- en plaatsnamen worden zowel in de Nederlandstalige als de Engelstalige vertalingen volgens een exotiserende strategie bewaard, terwijl productnamen en typische Zweedse levensmiddelen volgens een naturaliserende strategie door inheemse producten vervangen worden. Verschillen tussen de Zweedse en de Nederlandse, Amerikaanse of Britse school- en schoolcijfersystem worden in alle vertalingen volgens een naturaliserende strategie vertaald. De vertaling van de Zweedse liedjes die in de tekst staan, wordt in de verschillende vertalingen op dezelfde manier opgelost: ofwel met een exotiserende strategie letterlijk vertaald, ofwel met een neutraliserende strategie omschreven.

De namen van Zweedse supermarkten worden verschillend vertaald. In de Engelstalige vertaling worden neutraliserende en expliciterende strategieën gebruikt, terwijl de Nederlandstalige vertaling gebruik maakt van neutraliserende, expliciterende en zelfs exotiserende strategieën. Het Zweedse geld wordt in de Nederlandse vertaling consequent met een exotiserende strategie vertaald, van de lezers wordt verwacht dat zij de naam en waarde van de Zweedse krona kennen. De Engelstalige vertaling gebruikt daarentegen de expliciterende, neutraliserende en naturaliserende strategieën bij het vertalen van prijzen en uitdrukkingen met geld.

Sommige vertaalproblemen bestaan slechts tussen twee van de talen, terwijl er bij vertaling naar een andere taal sprake is van een 1:1-equivalentie. Zo worden bijvoorbeeld afstanden in Zweden en Nederland in dezelfde eenheden gemeten, terwijl er bij het vertalen in het Engels een naturaliserende strategie gebruikt moet worden door de ‘kilometer’ naar ‘miles’ om te rekenen. Waar het in het Engels net als in het Zweeds ‘vreugde van het hart’ als synoniem voor Melisse wordt gebruikt, wordt er in het Nederlands geen vergelijkbare bijnaam genoemd.

5 Conclusie

Waar buitenstaanders vaak de indruk hebben dat vertalers niet meer doen dan het ene woord door een ander te vervangen, wordt in deze studie duidelijk waarom vertalen een heel moeilijk vak is. Woorden, uitdrukkingen en verschijnselen zijn vaak taal- en cultuurspecifiek, en de vertaler moet creativiteit en geduld bezitten om een tekst woord voor woord uit een context te halen en een equivalente tekst naar een andere context over te brengen.

De ontvangende taal- en cultuurcontext vormt de vertaling, en dezelfde tekst krijgt met elke vertaling een nieuw uiterlijk. In deze scriptie worden de Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen van dezelfde Zweedse tekst vergeleken, en het blijkt dat veel factoren aan de vertaling bijdragen. Veel vertaalproblemen ontstaan al bij het vertalen van het Zweeds naar het nauw verwante Nederlands, en zelfs tussen de twee verschillende Engelstalige versies zijn er verschillen.

Het is niet altijd duidelijk of de verschillen in de vertalingen afkomstig zijn van de vertalers of van de uitgeverijen. De Nederlandstalige en Engelstalige vertalingen zijn allemaal door ervaren vertalers gemaakt, maar de Nederlandse vertaler lijkt meer ervaring te hebben in het vertalen van jeugdboeken dan de Amerikaanse vertaler. Het zou kunnen dat de Amerikaanse vertaler expres een meer expliciterende stijl kiest, en het is ook mogelijk dat de Engelstalige vertaling bewust tot jongere lezers dan de Nederlandse is gericht.

Als men naar de tekst en kافت van de Britse uitgave kijkt lijkt dit laatste te kloppen. De Britse kافت is duidelijk tot jonge meisjes gericht, en zeer onaangename passages zijn uit juist die uitgave verwijderd. De Amerikaanse kافتen lijken echter eerder tot een iets ouder publiek te zijn gericht, jongeren vanaf ongeveer 15 jaar. Dat is dezelfde doelgroep als de beoogde Zweedse en Nederlandse lezers.

Bij een vergelijking van de inhoud van de boeken blijken er dan ook zowel grote overeenkomsten als grote verschillen te zijn. In de Nederlandse, Amerikaanse en Britse vertalingen die in deze scriptie geanalyseerd worden, wordt bij ongeveer de helft van de onderzochte vertaalproblemen dezelfde oplossing gekozen. Persoons- en plaatsnamen worden bijvoorbeeld in alle vertalingen volgens een exotiserende vertaalstrategie bewaard, Zweedse producten worden volgens een naturaliserende strategie door inheemse producten vervangen en schoolsystemen en cijfers worden ook volgens een naturaliserende strategie door een Nederlands, Amerikaans of Brits equivalent vervangen.

Er zijn ook duidelijke verschillen. Waar de Engelse vertaling slechts in enkele gevallen een exotiserende strategie gebruikt, komt dezelfde strategie drie keer zo vaak voor in de Nederlandse vertaling. Bij de expliciterende strategie is de situatie omgekeerd: die wordt slechts een enkele keer bij de onderzochte vertaalproblemen door de Nederlandse vertaler gebruikt, maar zes keer door de Amerikaanse vertaler.

Het is niet mogelijk hier exacte aantallen te vergelijken. Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek worden niet alle voorkomende vertaalproblemen geanalyseerd, sommige oplossingen zijn moeilijk om te definiëren en enkele problemen bestaan slechts bij het vertalen in één van de talen. Maar er wordt toch een tendens duidelijk: terwijl de Amerikaanse vertaler vaker kiest om verschillen uit te leggen, lijkt de Nederlandse vertaler een groter vertrouwen te hebben in de kennis van de lezer over de Zweedse cultuur.

In de Nederlandstalige vertaling worden slechts enkele woorden weggehaald of toegevoegd, en behalve kleine veranderingen in de tekst vanwege taalspecifieke vertaalproblemen (zie bij-

voorbeeld het Anka/Franka-probleem in 4.1) ligt de Nederlandse doelttekst dicht bij de Zweedse brontekst. Uitsluitend schoolsystemen, schoolcijfers, productnamen en levensmiddelen worden vervangen door Nederlandse equivalenten, en in één passage worden ‘boterhammen’ als ‘ontbijtkoek’ vertaald. De Nederlandse vertaler verwacht blijkbaar dat de Nederlandse lezers het verhaal alsnog goed kunnen volgen.

De Engelstalige vertaling bevat, in vergelijking met de Nederlandse, een groter aantal kleine aanpassingen, korte toevoegingen en vervangingen. Schoolsystemen, schoolcijfers, productnamen en levensmiddelen worden net als in de Nederlandse vertaling vervangen, en ‘vreemde’ Zweedse verschijnselen worden vaker uitgelegd of aangepast (zie bijvoorbeeld de verlenging van het telefoonnummer in 4.5.2).

Dit komt misschien voor een aanzienlijk deel doordat de Zweedse en Nederlandse cultuur in hogere mate overeenkomen dan de Zweedse en Amerikaanse cultuur. Veel van de Zweedse cultuurverschijnselen en tradities hoeven dus voor de Nederlandse lezers niet uitgelegd te worden, en van Nederlandse jongeren wordt in het algemeen verwacht dat ze meer weten over andere Europese landen dan Amerikaanse jongeren. Bovendien worden in Nederland veel meer vertaalde boeken uitgegeven, dus Nederlandse jongeren zijn meer gewend aan het lezen van vertalingen, en zullen een grotere tolerantie hebben voor ‘vreemde’ buitenlandse verschijnselen. In Groot-Brittannië (en waarschijnlijk ook in Amerika) zijn lezers minder geneigd en gewend vertalingen te lezen, en hier moet dus meer uitgelegd worden.⁴²

Het gaat hier niet alleen om taalspecifieke verschillen, maar om verschillende vertaalnormen van de doelculturen. De uitgevers, net als de vertalers, beïnvloeden en worden ook beïnvloed door de dominerende normen. Vertalingen die al gepubliceerd zijn, vormen de verwachtingen van de lezers, en die verwachtingen vormen op hun beurt de nieuwe vertalingen. Volgens Toury worden de keuzes van de vertalers dus nooit in een vacuüm gemaakt, maar altijd onder de invloed van cultuurspecifieke vertaalnormen.

Vertalen is keuzes maken. De keuzes die gemaakt moeten worden wanneer een tekst uit een broncultuur naar een doelcultuur overgebracht wordt, worden uiteraard door vertalers gemaakt maar ze worden tegelijkertijd door uitgevers, lezers en culturele normen beïnvloed.

⁴² O’Sullivan (2005), blz 97-98

Literatuurlijst

Primair onderzoeksmateriaal

- Nilsson, Per** (1992). *Hjärtans Fröjd*. 5e uitgave. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Nilsson, Per** (1998). *De geur van Melisse*. Vertaald uit het Zweeds door Femke Blekkingh-Muller. Amsterdam: Lemniscaat
- Nilsson, Per** (2003). *Heart's Delight*. 2e uitgave. Translated from Swedish by Tara Chace. New York: Simon Pulse
- Nilsson, Per** (2005). *Loves Me Loves Me Not*. Translated from Swedish by Tara Chace. London: Hodder Children's Books

Secundair onderzoeksmateriaal

Gedrukt materiaal

- Hermans, Theo** (1999). *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Manchester: St Jerome Publishing
- Joosen, Vanessa & Katrien Vloebergh** (2008). *Uitgelezen jeugdliteratuur: een ontmoeting met traditie en vernieuwing*. Leuven: LannooCampus
- Langeveld, Arthur** (2008). *Vertalen wat er staat*. 5^e druk. Amsterdam: Atlas
- Nordin Eskelin, Hanna** (2007). *Bibliotek, bokomslag och barn: En fenomenografisk undersökning av bibliotekspersonals uppfattningar om bokomslagens betydelse för barn och ungdomar*. Magisteruppsats Uppsala Universitet: Institutionen för ABM
- O'Sullivan, Emer** (2005). *Comparative Children's Literature*. New York: Routledge
- Schmidl, Helen** (2005). 'It takes two to tango: om Per Nilssons Hjärtans Fröjd', in: Kåreland, Lena. *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur
- van Coillie, Jan, Joke Linders, Selma Niewold & Jos Staal** (red) (2004). *Encyclopedie van de jeugdliteratuur*. Utrecht: De Fontein
- van Coillie, Jan** (2006). 'Character Names in Translation: A Functional Approach' in: van Coillie, Jan & Walter P. Verscheuren (red). *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester: St Jerome Publishing
- Van Meerbergen, Sara** (2010). *Nederländska bilderböcker blir svenska: En multimodal översättningsanalys*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis

Internetbronnen

British Library

[http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=BLVU1&vl\(freeText0\)=%22Heart%27s%20Delight%22&fn=search&tab=local_tab&](http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=BLVU1&vl(freeText0)=%22Heart%27s%20Delight%22&fn=search&tab=local_tab&)
(geraadpleegd 2012-01-22 22:45)

[http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=BLVU1&vl\(fre eText0\)=%22Loves%20Me%20Loves%20Me%20Not%22&fn=search&tab=local_tab&](http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=BLVU1&vl(fre eText0)=%22Loves%20Me%20Loves%20Me%20Not%22&fn=search&tab=local_tab&)
(geraadpleegd 2012-01-22 22:45)

Deutscher Jugendliteraturpreis

http://www.djlp.jugendliteratur.org/datenbanksuche/jugendbuch-3/artikel-so_lonely-1608.html

(geraadpleegd 12-01-19 21:50)

Hodder Children's Books

<http://www.hodderchildrens.co.uk/>

(geraadpleegd 2012-01-23 15:14)

Hoogland & van Klaveren

<http://www.hooglandvanklaveren.nl/vertaler/femke-blekkingh-muller>

(geraadpleegd 2012-01-19 21:51)

Koninklijke Bibliotheek

<http://opc4.kb.nl/DB=1/SET=4/TTL=17/REL?PPN=09875386X>

(geraadpleegd 2012-01-19 21:53)

Leesplein

<http://leesplein.nl/assets/juryrapporten/zoen-zilver-1999.html>

(geraadpleegd 2012-01-19 22:38)

Lemniscaat

[http://www.lemniscaat.nl/Young Adult/titels/9789056371500/De geur van Melisse/](http://www.lemniscaat.nl/Young Adult/titels/9789056371500/De_geur_van_Melisse/)

(geraadpleegd 2012-01-20 18:48)

Proz

<http://www.proz.com/translator/2383>

(geraadpleegd 2012-01-19 22:41)

Rabén & Sjögren

http://www.rabensjogren.se/bocker/Utgiven/2001/Okand-saljperiod/nilsson_per-hjartans_frojd-haftad/

(geraadpleegd 2012-01-20 16:33)

http://www.rabensjogren.se/bocker/Utgiven/2004/Sommar/nilsson_per-hjartans_frojd-danskt-band/

(geraadpleegd 2012-01-20 16:33)

Simon & Schuster

<http://www.simonandschuster.com/>

(geraadpleegd 2012-01-23 15:35)

Tara Chace

<http://www.seanet.com/~macki/chace/>

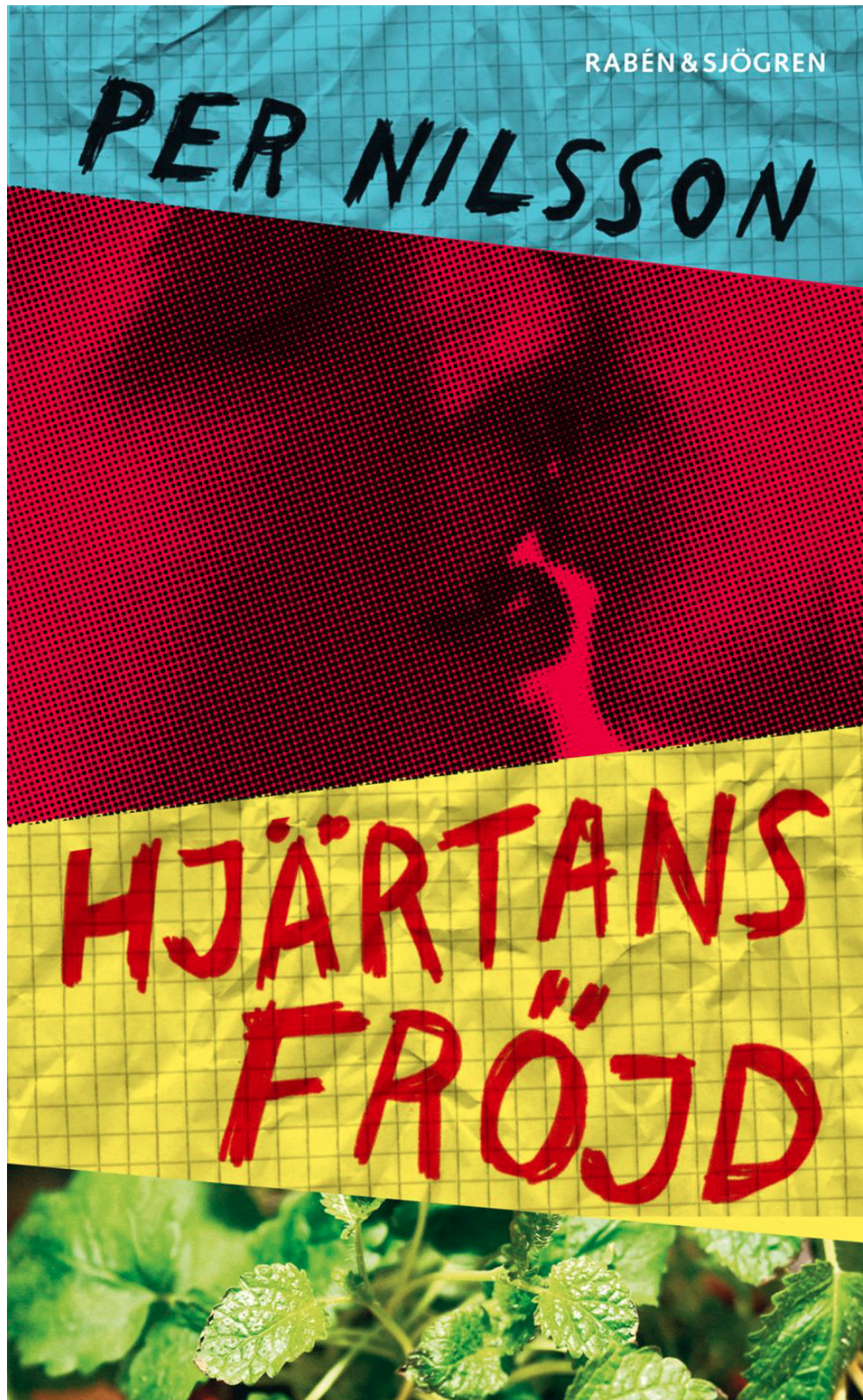
(geraadpleegd 2012-01-19 22:09)

<http://www.seanet.com/~macki/chace/pdf/resume.pdf>

(geraadpleegd 2012-01-19 22:09)

Bilage

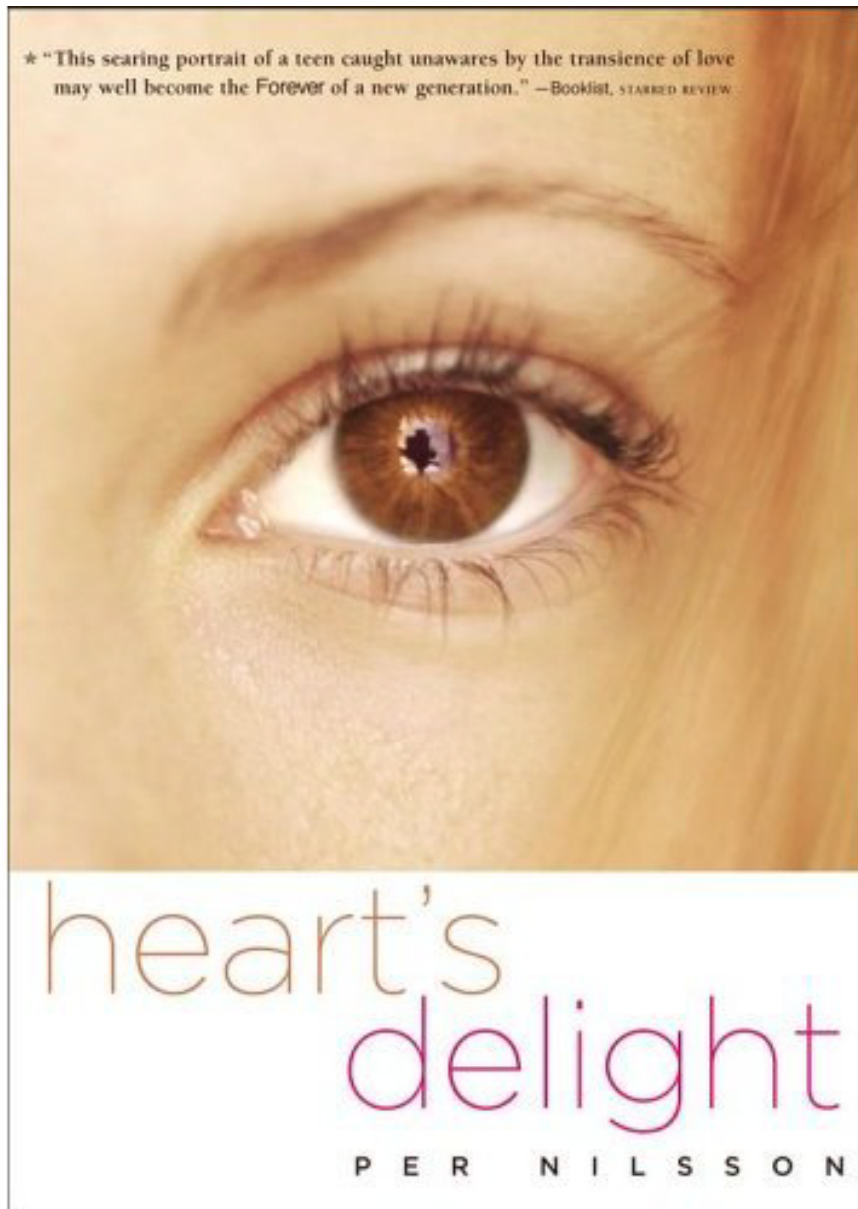
Zweedse uitgave
Hjärtans Fröjd
5^e oplage, 2007

Nederlandse uitgave
De geur van melisse
1^e oplage, 1998

Amerikaanse uitgave
Heart's Delight
2^e oplage, 2003

Britse uitgave
Loves Me Loves Me Not
1^e oplage, 2005

